

Globala arbetskraftskostnader

**En internationell jämförelse av
arbetskraftskostnader inom tillverkningsindustrin
1960–2005**

Oktober 2006

Facken inom industrin (FI) är ett samarbetsorgan mellan de sex fackliga förbund inom industrin som omfattas av "Samarbetet om industriell utveckling och lönebildning" (Industriavtalet). De sex förbunden är Civilingenjörssförbundet, IF Metall, Sif, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Svenska Pappersindustriarbetareförbundet samt Skogs- och Träfacket. Dessutom deltar Grafiska fackförbundet Mediafacket i FI-samarbetet.

Ytterligare exemplar av denna rapport kan beställas på e-postadress: fi.kansli@fikansli.se eller av Anna Almqvist telefonnummer: 08-786 82 88. Rapporten finns även att hämta på www.fackeninomindustrin.se.

Förord

Industriell verksamhet i Sverige bedrivs under internationell konkurrens. De produkter som industrin i Sverige producerar säljs i konkurrens med produkter producerade i andra länder. Den internationella konkurrensen omfattar företag från allt fler länder och företag som är etablerade i Sverige har ökade möjligheter att förlägga produktion i andra länder. Ofta möter lokala fackliga företrädare företagsledningar som pekar på lägre arbetskraftskostnader i andra länder och hotar med att produktionen måste flytta om de inte går med på den ena eller andra åtgärden. Detta väcker en hel del frågor:

- Hur höga är arbetskraftskostnaderna i Sverige i jämförelse med omvärlden?
- Hur har löner och arbetskraftskostnader utvecklats i Sverige jämfört med våra viktigaste konkurrentländer?
- Ger högre löneökningar högre reallön?
- Innebär globaliseringen att det är slut på de reala löneökningarna?
- Kommer arbetskraftskostnaderna i de nya industrialiserade konkurrentländerna i Asien och länderna i Östeuropa ifatt nivåerna Sverige?

Beskrivningen av löner och arbetskraftskostnader i denna rapport avser arbetare inom tillverkningsindustrin. Att det är enbart arbetare beror på att vi tyvärr inte funnit någon bra statistik som också omfattar tjänstemän. Det är en brist som vore önskvärt att någon statistikproducent kunde åtgärda. Att vi valt tillverkningsindustrin beror dels på att samarbetet mellan Facken inom industrin till stor del omfattar tillverkningsindustrin men också på att den internationella statistik som finns tillgänglig är mest omfattande inom denna sektor. Att så är fallet beror i sin tur på att förhållandena inom tillverkningsindustrin är särskilt intressanta eftersom det i hög grad just är produktionen inom den sektorn som konkurrerar med utlandet. En närmare beskrivning av källor, definitioner och metoder görs i kapitel 11.

Rapporten har utarbetats av Tobias Brännemo, utredare på Facken inom industrins kansli.

Göran Nilsson
Kanslichef
Facken inom industrin

Innehåll

Figurförteckning	5
1. Sammanfattning	7
2. Arbetskraftskostnader 2005	9
3. Arbetskraftskostnadernas ökningstakt	13
4. Utveckling av växelkurser	21
5. Relativ arbetskraftskostnad	25
6. Prisutveckling	31
7. Real arbetskraftskostnad	37
8. Ger högre löneökningar högre reallön?	42
9. Innebär globalisering slut på reallöneökningar?	48
10. Kommer Asien och Östeuropa ifatt?	53
11. Metod, källor och definitioner	60

Figurförteckning

Diagram 2.1 Total arbetskraftskostnad, Norden, 2005	9
Diagram 2.2 Total arbetskraftskostnad, Västeuropa, 2005.....	9
Diagram 2.3 Total arbetskraftskostnad, Östeuropa, 2005, som andel av svensk arbetskraftskostnad	10
Diagram 2.4 Total arbetskraftskostnad, Länder utanför Europa, 2005.....	10
Diagram 2.5 Lön och arbetsgivaravgifter, samtliga länder, 2005.....	11
Diagram 3.1 Lön och arbetskraftskostnad, Sverige, årlig ökning, 1961–2005.....	13
Tabell 3.1 Lön och arbetskraftskostnad, Sverige, genomsnittlig årlig ökning.....	13
Diagram 3.2 Arbetskraftskostnad, Norden, årlig ökning, 1961–2005	14
Diagram 3.3 Arbetskraftskostnad, Frankrike, Tyskland, Storbritannien, årlig ökning, 1961–2005	15
Tabell 3.2 Arbetskraftskostnad, genomsnittlig årlig ökning	15
Diagram 3.4 Arbetskraftskostnad, Östeuropa, årlig ökning, 1998–2005.....	16
Diagram 3.5 Arbetskraftskostnad, USA och Japan, årlig ökning, 1961–2005	16
Diagram 3.6 Arbetskraftskostnad, Korea, Taiwan och Singapore, årlig ökning, 1976–2005	17
Diagram 3.7 Arbetskraftskostnad, samtliga länder, årlig ökning, 1976–1993.....	18
Diagram 3.8 Arbetskraftskostnad, samtliga länder, årlig ökning, 1994–2005.....	18
Diagram 3.9 Skillnaden i ökningstakt mellan länderna, 1976–2005	19
Diagram 4.1 Växelkursförändring, Norden, 1960–2005	21
Diagram 4.2 Växelkursförändring, Tyskland och Frankrike, 1960–2005	22
Diagram 4.3 Växelkursförändring, Storbritannien och USA, 1960–2005.....	22
Diagram 4.4 Växelkursförändring, Japan, 1960–2005	23
Diagram 4.5 Växelkursförändring, Euron, 1999–2005.....	23
Diagram 4.6 Växelkursförändring, Singapore, Taiwan och Korea, 1975–2005.....	24
Diagram 5.1 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Norden, 1960–2005.....	25
Diagram 5.2 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, västeuropeiska länder, 1960–2005 .	26
Diagram 5.3 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Irland, Portugal och Spanien 1975-2005	26
Diagram 5.4 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, USA, 1960–2005.....	27
Diagram 5.5 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Kanada, Australien och Nya Zeeland, 1975–2005.....	28
Diagram 5.6 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Japan, 1960–2005.....	28
Diagram 5.7 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Korea, Taiwan, Mexiko, Hong Kong och Singapore, 1975–2005.....	29
Diagram 5.8 Arbetskraftskostnad och växelkurs, Östeuropa, årlig ökning, 1998–2005	29
Diagram 6.1 Prisutveckling, Sverige, 1961–2005	31
Diagram 6.2 Prisutveckling, Norden, 1961–2005	32
Tabell 6.1 Genomsnittlig prisökning, Norden, 1961–1993 och 1994–2005	32
Diagram 6.3 Prisutveckling, Frankrike, Tyskland och Storbritannien, 1961–2005.....	33
Diagram 6.4 Prisutveckling, USA och Japan, 1961–2005.....	33
Diagram 6.5 Prisutveckling, Korea, Singapore och Taiwan, 1976–2005.....	34
Diagram 6.6 Prisutveckling, samtliga länder, 1977–1993	35
Diagram 6.7 Prisutveckling, samtliga länder, 1994–2005	35
Diagram 6.8 Prisutveckling, EMU-länderna, 1991–2005.....	36
Diagram 7.1 Real förändring av lön och arbetskraftskostnad, Sverige, 1961–2005.....	37
Tabell 7.1 Förändring av lön och arbetskraftskostnad, nominellt och Realt, Sverige, 1961–1976, 1977–1993 och 1994–2005	37
Diagram 7.2 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1960=100, Norden, 1960–2005	38
Diagram 7.3 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1960=100, Frankrike, Tyskland och Storbritannien, 1960–2005	39
Diagram 7.4 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1960=100, USA och Japan, 1960–2005	39

Diagram 7.5 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1976=100, Australien och Nya Zeeland, 1976–2005.....	40
Diagram 7.6 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1976=100, Korea, Taiwan och Singapore, 1976–2005	41
Diagram 8.1 Samband mellan nominell och real arbetskraftskostnad, Västeuropa, 1961–2005	42
Diagram 8.2 Samband mellan nominell arbetskraftskostnad och prisutveckling, Västeuropa, 1961–2005	43
Diagram 8.3 Samband mellan nominell arbetskraftskostnad och växelkurs, Västeuropa, 1961–2005	43
Diagram 8.4 Samband mellan pris- och växelkursförändring, Västeuropa, 1961–2005	44
Tabell 8.1 Prisförändring och växelkursförändring, 1976–2005.....	45
Diagram 8.5 Samband mellan nominell och real arbetskraftskostnad, Västeuropa, 1995–2005	46
Diagram 8.6 Samband mellan nominell arbetskraftskostnad och prisutveckling, Västeuropa, 1995–2005	47
Tabell 9.1 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, OECD-länder, 1976-1994 och 1995–2005	48
Diagram 9.1 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, Östeuropa, 1998–2005	49
Diagram 9.2 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, Asien, 1991–2004	50
Diagram 9.3 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, USA, Kanada, Japan och Sverige, 1961–1975	51
Diagram 10.1 Arbetskraftskostnadsökning, reall och relativt Sverige, 14 OECD-länder, 1960–1975	53
Diagram 10.2 Arbetskraftskostnadsökning, reall och relativt Sverige, Asien, 1976–2005	54
Diagram 10.3 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Norge, Nederländerna, Tyskland, 1960–2005	55
Diagram 10.4 Arbetskraftskostnad relativt den amerikanska, Sverige, Japan, Storbritannien, 1960–2005.....	55
Diagram 10.5 Real förändring av arbetskraftskostnad, Taiwan och Sverige, index 1985=100 och 1960=100, 1985–2001 och 1960–1976.....	56
Diagram 10.6 Möjliga framtidsscenarioer, Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Spanien.....	57
Diagram 10.7 Möjliga framtidsscenarioer, Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Estland.....	57
Diagram 10.8 Möjliga framtidsscenarioer, Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Korea.....	58
Tabell 10.1 Möjliga framtidsscenarioer, När kommer arbetskraftskostnaden upp i samma nivå som Sverige?.....	58
Diagram 10.9 Arbetskraftskostnad relativt den amerikanska, Japan, 1983–1997	59

1. Sammanfattning

Arbetskraftskostnad

År 2005 var arbetskraftskostnaden för arbetare inom tillverkningsindustrin i Sverige 217 kronor per timme. Arbetskraftskostnaden i Sverige var lägre än i de övriga nordiska länderna. Vid en jämförelse med alla västeuropeiska länder hamnar Sverige i mitten. I de flesta östeuropeiska länderna var kostnaden mindre än en fjärdedel av kostnaden i Sverige. Arbetskraftskostnaden i flertalet av de västeuropeiska länderna var högre än i länderna utanför Europa. Arbetskraftskostnaden i Kina var uppskattningsvis endast 3 procent av den svenska.

I de flesta länder var den årliga ökningen av arbetskraftskostnaderna högre under perioden 1961–1993 än under perioden 1994–2005. Variationerna mellan enskilda år var också större. Under den senaste tioårsperioden är skillnaderna i årlig ökningstakt mellan länderna betydligt mindre.

Växelkurs och relativ arbetskraftskostnad

Växelkursförändringar har stor betydelse vid en jämförelse av olika länders arbetskraftskostnad uttryckt i svenska kronor. Exempelvis mer än fyrdubblades värdet på den tyska D-marken från 1960-talet fram till slutet av 1990-talet och under perioden 1975–2000 nästan sexdubblades värdet på den japanska yenen.

Arbetskraftskostnaden i de västeuropeiska länderna ökade relativt den svenska fram till mitten av 1990-talet. Kring mitten av 1990-talet bryts denna trend och under de senaste 10 åren följer utvecklingen av arbetskraftskostnaderna i Sverige utvecklingen för de övriga västeuropeiska länderna.

Priserna och den reala utvecklingen

I Sverige var prisutvecklingen som högst runt 1980. Då ökade priserna med över 10 procent per år. De senaste 10 åren har prisutvecklingen varit betydligt lägre, i snitt 1,0 procent per år.

I alla jämförda länder var prisökningstakten betydligt högre 1977–1993 än den var 1994–2005. Under de senaste 10 åren har priserna ökat med mellan 1 och 3 procent i nästan alla länder. Tidigare var det stora skillnader i prisökningstakt mellan länderna.

De reala arbetskraftskostnaderna i Sverige ökade under perioden 1960–1976 med nästan 6 procent per år. Under perioden 1977–1993 var de i stort sett oförändrade. Därefter har de reala arbetskraftskostnaderna ökat med 2,6 procent per år. I de flesta europeiska länder ökade de reala arbetskraftskostnaderna kraftigt fram till mitten av 1970-talet. Därefter har ökningstakten varit betydligt lägre. Sverige avviker med en sämre utveckling under perioden 1977–1993 och med en bättre för perioden 1994–2005.

Ger högre löneökningar högre reallön?

Ser man till utvecklingen under hela perioden 1960–2005 går det inte att finna något samband som visar på att en högre ökning av arbetskraftskostnaderna leder till högre realla öknings. Däremot går det att visa på starka samband mellan ökningen av arbetskraftskostnader, prisökningstakt och växelkursernas utveckling. Länder med en högre ökning av arbetskraftskostnader har också högre prisökningstakt och sjunkande växelkurs jämfört med länder med en lägre ökning av löner och arbetskraftskostnader.

Under de senaste 10 åren, 1995–2005, ser sambanden annorlunda ut. En högre ökning av arbetskraftskostnader är kopplad till något högre prisökningstakt men också till högre realökning av arbetskraftskostnaderna. Risken för att höga ökningar av arbetskraftskostnaderna enbart ska leda till högre ökning av priserna är mindre samtidigt som risken för ökad arbetslöshet är större.

Innebär globaliseringen slutet på reallöneökningar?

Globaliseringen har inte inneburit lägre reallöner. För Sverige har globaliseringen, åtminstone så här långt, inneburit att reallönerna stigit mer än tidigare. Sverige tycks vara ett av de länder som gynnats mest av globaliseringen.

Det finns skäl att tro att de länder som har låga arbetskraftskostnader och kan utnyttja inträdet på de globala ekonomiska marknaderna också kommer att ha högre ökning av reallöner än Sverige. Att reallönerna ökar mer i dessa länder innebär inte att de inte kan öka i Sverige och andra ”äldre” industriländer.

På lång sikt är det produktivitetens utvecklingen som är viktigast för hur reallönerna utvecklas, därtill har utvecklingen av relationen mellan löner och vinster och ett lands bytesförhållanden med omvärlden betydelse.

Kommer Asien och Östeuropa ifatt?

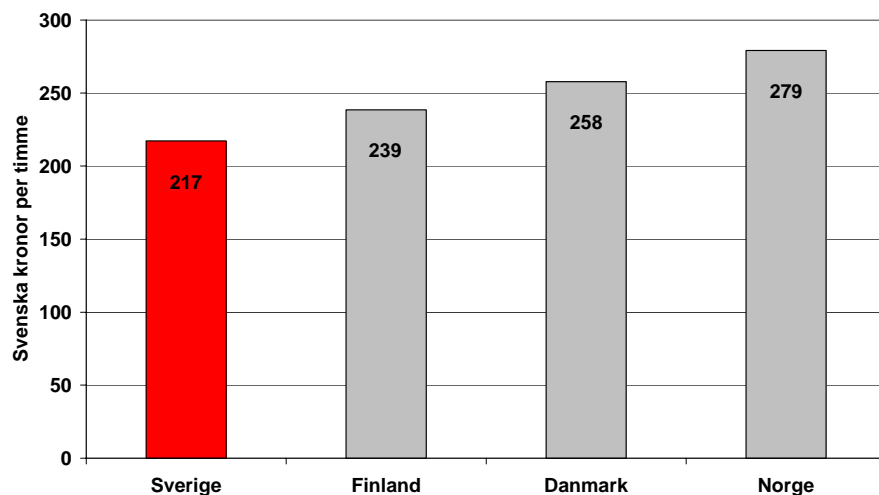
Om de reala arbetskraftskostnaderna utvecklas snabbare i ett land än i ett annat så kommer landets relativa arbetskraftskostnad att öka. De finns starka skäl som talar för att länderna i Östeuropa och Asien kommer att närma sig och kanske komma ifatt den svenska arbetskraftskostnadsnivån.

Hur snabbt detta går beror på hur snabb den ekonomiska utvecklingen blir i dessa länder och hur mycket snabbare produktiviteten utvecklar sig i dessa länder. Med stor sannolikhet kommer det att ta ett antal decennier. Det finns exempel på då mycket stora förändringar av de relativa arbetskraftskostnaderna mellan olika länder skett på kort tid. Det finns också exempel på länder med låga arbetskraftskostnader som inte tycks förbättra sin relativa position.

2. Arbetskraftskostnader 2005

I detta kapitel redovisas arbetskraftskostnader för arbetare inom tillverkningsindustrin år 2005 uttryckt i svenska kronor per timme.

Diagram 2.1 Total arbetskraftskostnad, Norden, 2005

Sverige hade lägre arbetskraftskostnad än de nordiska grannländerna år 2005.

I Sverige var arbetskraftskostnaden 217 kronor per timme, i Finland 239 kr per timme, i Danmark 258 kronor per timme och i Norge 279 kronor per timme.

Diagram 2.2 Total arbetskraftskostnad, Västeuropa, 2005

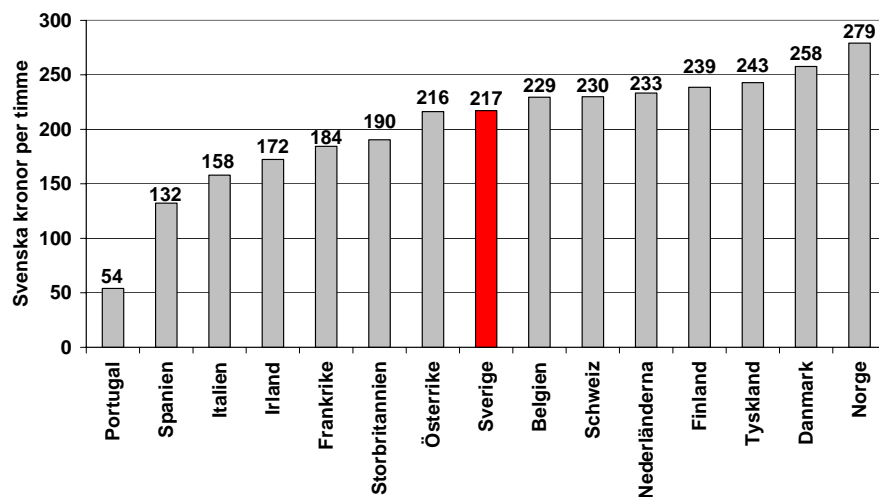
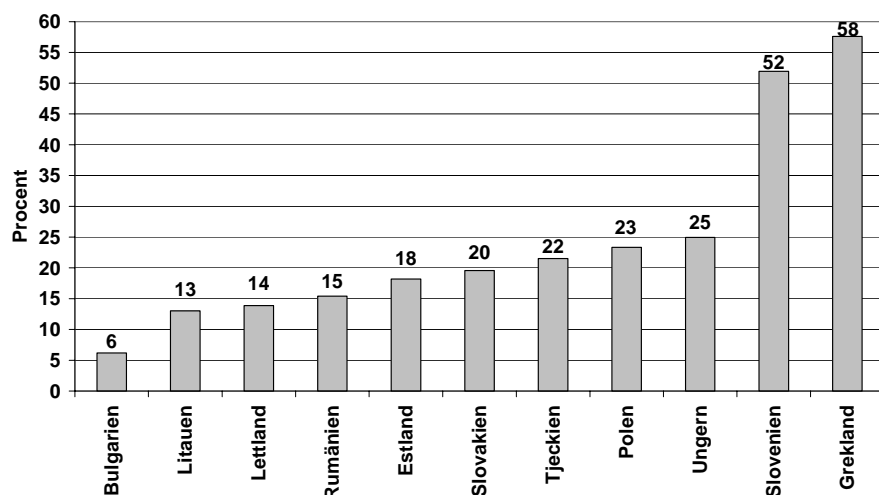

Diagram 2.2 visar på stora skillnader i arbetskraftskostnad mellan de västeuropeiska länderna. Skillnaden mellan de två länderna med lägst respektive högst kostnad var mer än 200 kronor per timme. Portugal är det västeuropeiska land som har klart lägst arbetskraftskostnad med 54 kronor per timme. Högst kostnad har Norge följt av Danmark, Tyskland och Finland.

Vid en rangordning av länderna från lägst till högst kostnad hamnar Sverige i mitten. Arbetskraftskostnaden i Sverige är cirka fyra gånger större än den i Portugal. Kostnaden i Norge är 29 procent högre än i Sverige och i Tyskland 12 procent högre än i Sverige.

Diagram 2.3 Total arbetskraftskostnad, Östeuropa, 2005, som andel av svensk arbetskraftskostnad

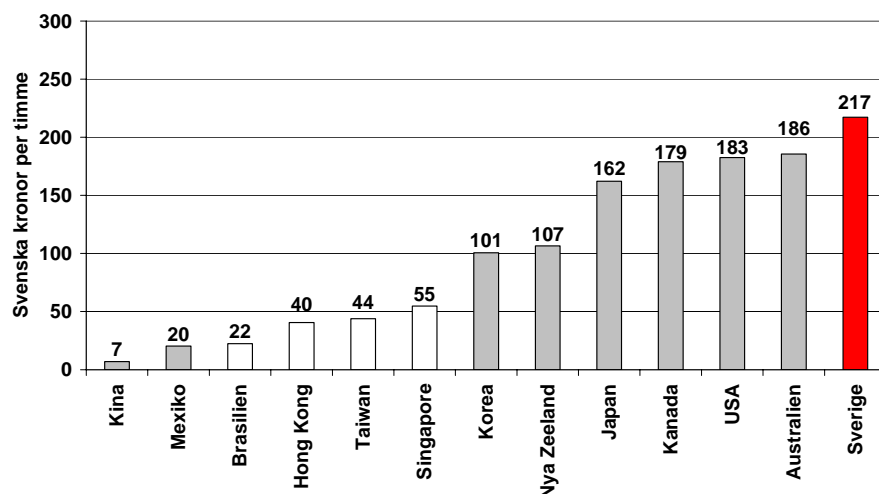

Uppgifterna för de östeuropeiska länderna har hämtats från Eurostat och härstammar från undersökningen Labour Cost Survey som genomfördes år 2000. Dessa siffror har sedan räknats upp med hjälp av Eurostats Labour Cost Index.

Diagrammet visar respektive lands arbetskraftskostnad uttryckt i procent av den svenska kostnaden. Uppgiften för Sverige är den som tidigare redovisats och som hämtats från US Department of Labor, det vill säga 217 kronor per timme.

I de flesta av de östeuropeiska länderna var arbetskraftskostnaden mindre än en fjärdedel av den svenska. Lägst var kostnaden i Bulgarien där den var 6 procent av den svenska, vilket motsvarar cirka 13 kronor i timmen.

Diagram 2.4 Total arbetskraftskostnad, Länder utanför Europa, 2005

Värdena för Brasilien, Hong Kong, Taiwan och Singapore är 2004 års värden eftersom det för dessa länder saknas bra prognosuppgifter för 2005.

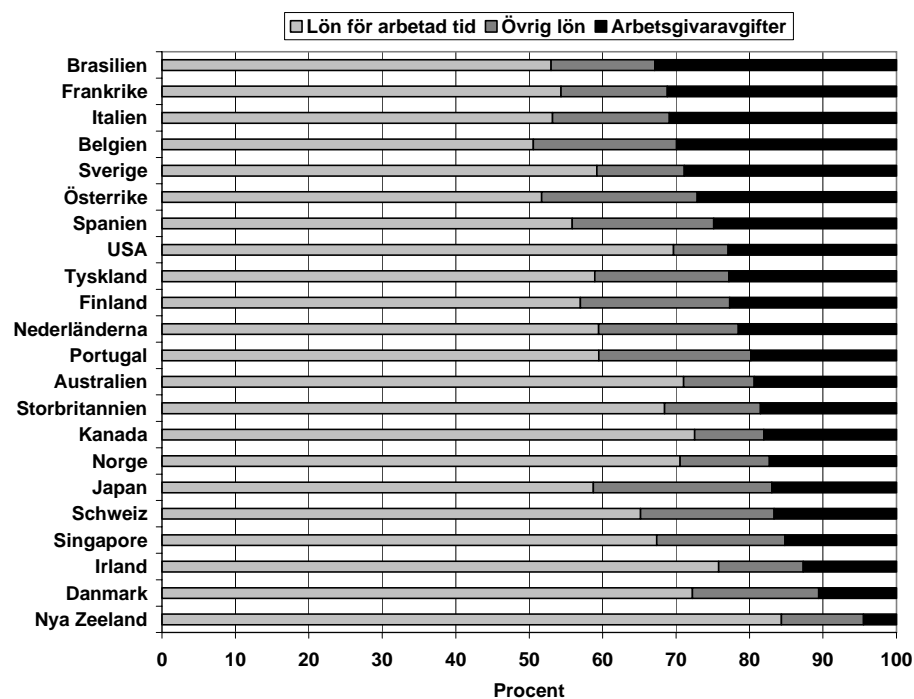
Det är väldigt stora skillnader i arbetskraftskostnad mellan de utvalda länderna. Lägst är arbetskraftskostnaden i Kina där den uppskattas till ca 7 kronor i timmen, vilket motsvarar endast drygt tre procent av den svenska.¹

Arbetsgivaravgifter och lön

Total arbetskraftskostnad består av tre komponenter, *lön för arbetad tid*, *övrig lön* och *arbetsgivaravgifter*. Lön för arbetad tid är tid- och prestationslön, helglön samt skift- och ob-tillägg. Övrig lön består till övervägande del av semesterlön och arbetsgivaravgifter är de övriga avgifter som arbetsgivaren betalar för arbetskraften.

Fördelningen mellan dessa tre komponenter av den totala arbetskraftskostnaden skiljer sig mellan olika länder. Ur konkurrenskraftssynpunkt är det inte löneandelarna i sig som är viktiga, utan den totala arbetskraftskostnaden. Det kan dock vara intressant att se hur fördelningen ser ut i olika länder. Diagram 2.5 visar detta.

Diagram 2.5 Lön och arbetsgivaravgifter, samtliga länder, 2005

Diagrammet visar hur stor del av den totala arbetskraftskostnaden varje komponent utgjorde 2005.² Länderna är sorterade från högsta till lägsta andel arbetsgivaravgifter.

Sverige hamnar på femte plats vid en rangordning från högst till lägst andel arbetsgivaravgifter. Högst andel har Brasilien där arbetsgivaravgifter utgjorde 33 procent av den totala arbetskraftskostnaden. Lägst andel har Nya Zeeland med knappt 5 procent arbetsgivaravgifter.

¹ Då det saknas tillförlitlig statistik för Kina har en uppskattning gjorts utifrån rapporten "Manufacturing employment and compensation in China" av Judith Banister vid Beijing Javelin Investment Company. Rapporten är gjord på uppdrag av US Department of Labor och finns att hämta på dess hemsida.

² Uppgifterna för Brasilien och Singapore är från 2004.

Sammanfattning

Arbetskraftskostnader 2005

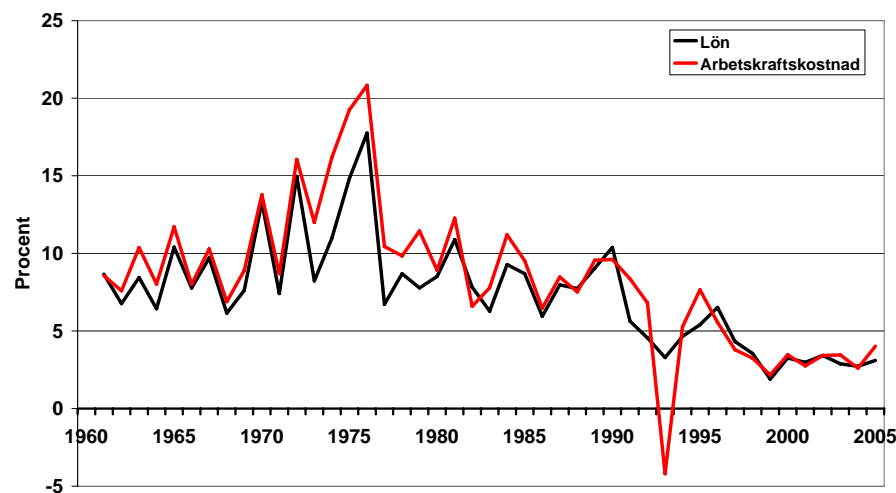
- År 2005 var arbetskraftskostnaden för arbetare inom tillverkningsindustrin i Sverige 217 kronor per timme.
- Sverige hade lägre arbetskraftskostnad än de övriga nordiska länderna år 2005. Vid en jämförelse med alla västeuropeiska länder hamnar Sverige i mitten.
- Arbetskraftskostnaden i de östeuropeiska länderna motsvarade mellan 6 och 58 procent av den svenska kostnaden 2005. För de flesta östeuropeiska länderna var kostnaden mindre än en fjärdedel av kostnaden i Sverige.
- Arbetskraftskostnaden i Sverige och i flertalet av de västeuropeiska länderna var högre än i länderna utanför Europa. Arbetskraftskostnaden i Kina var uppskattningsvis endast 3 procent av den svenska.

3. Arbetskraftskostnadernas ökningstakt

I detta kapitel redovisas de årliga förändringarna av arbetskraftskostnaderna för arbetare inom tillverkningsindustrin.

I diagram 3.1 visas den årliga procentuella förändringen av lön och arbetskraftskostnad i Sverige under åren 1961–2005.³

Diagram 3.1 Lön och arbetskraftskostnad, Sverige, årlig ökning, 1961–2005

De båda kurvorna har en liknande utveckling under i stort sett hela perioden. En viss skillnad föreligger dock vilket visas i tabell 3.1.

Tabell 3.1 Lön och arbetskraftskostnad, Sverige, genomsnittlig årlig ökning

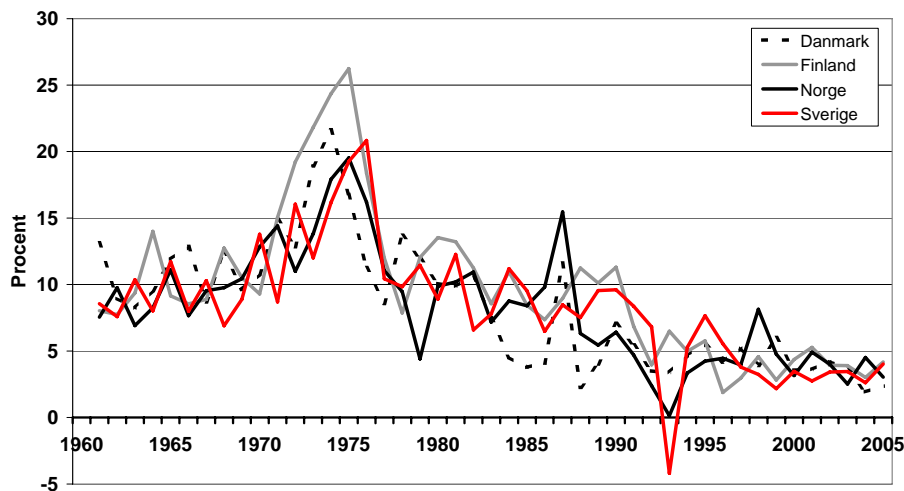
	1961-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2005
Lön	8,0	11,0	8,2	5,0	3,1
Arbetskraftskostnad	8,9	13,8	8,8	4,8	3,3

Under 1960-talet och 1980-talet ökade arbetskraftskostnaderna årligen med knappt 9 procent. Under 1970-talet var den genomsnittliga ökningstakten betydligt högre, cirka 14 procent, och uppgick 1975 till och med till över 20 procent. Under 1990-talet sjönk ökningstakten till cirka 5 procent och under 2000-talet har den varit i genomsnitt 3,3 procent.

Det finns även skillnader i förhållandet mellan ökningen av lön och ökningen av arbetskraftskostnad. Under 1960-talet ökade arbetskraftskostnaden med i genomsnitt cirka 1 procentenhet mer än lönen varje år och under 1970-talet ökade denna skillnad till nästan 3 procentenheter per år. Under 1980-talet var skillnaden mindre, 0,6 procentenheter, och från 1990 till 2005 var den genomsnittliga ökningen av lön och arbetskraftskostnad i stort sett lika. Undantaget är 1993 då arbetskraftskostnaden sjönk med mer än 4 procent. Detta berodde främst på att arbetsgivaravgifterna i Sverige då sänktes med 3,7 procentenheter. Denna tidpunkt utgör även ett trendbrott för nivån i förändringen av lön och arbetskraftskostnad.

³ Med lön menas här lön för arbetad tid.

Diagram 3.2 Arbetskraftskostnad, Norden, årlig ökning, 1961–2005

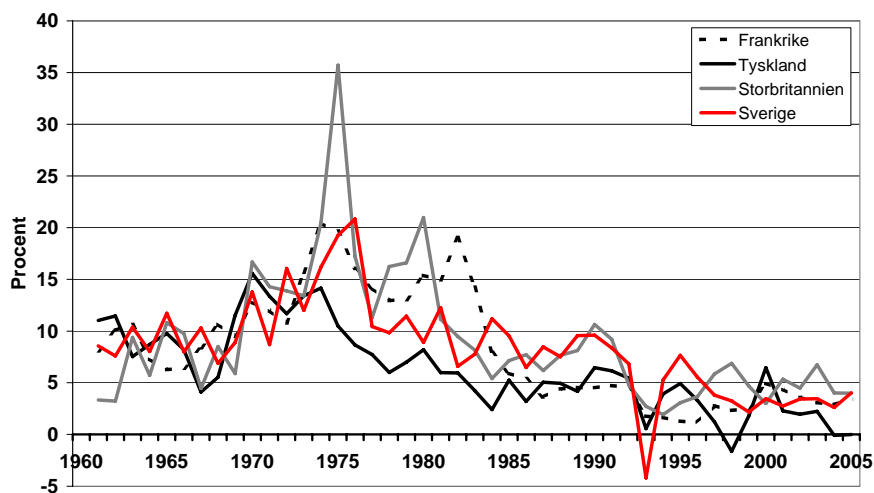

De nordiska länderna har haft en till synes likartad utveckling av arbetskraftskostnaden under perioden 1961-2005.

Nivån var generellt högre fram till början av 1990-talet, med en topp under första halvan av 1970-talet. Efter 1993 har utvecklingen för de nordiska länderna varit på en lägre och mer jämn nivå.

Tittar man noggrannare på kurvorna finner man dock vissa skillnader. Exempelvis började Danmark anpassningen till lägre arbetskraftskostnadsökning redan i början av 1980-talet, med en avvikelse 1987. Detta var tidigare än de övriga nordiska länderna. Ökningstakten i Norge når en topp 1987, därefter sjunker ökningstakten. I Sverige och Finland sker trendbrottet som innebär en anpassning till lägre ökningstakt i början av 1990-talet. Förklaringen till dessa skillnader finner man om man studerar utvecklingen av den ekonomiska politiken och avtalsrörelserna i de nordiska länderna.

Diagram 3.3 Arbetskraftskostnad, Frankrike, Tyskland, Storbritannien, årlig ökning, 1961–2005

Tabell 3.2 Arbetskraftskostnad, genomsnittlig årlig ökning

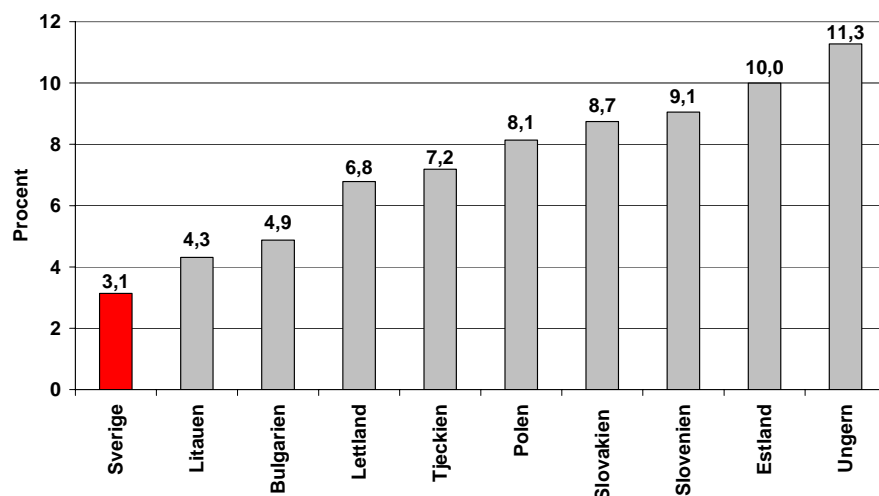
	1961-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2005
Storbritannien	6,7	17,4	9,1	5,3	4,6
Frankrike	8,6	14,7	9,4	2,7	3,7
Tyskland	8,6	10,8	4,9	3,2	2,1
Sverige	8,9	13,8	8,8	4,8	3,3

Det finns likheter i utvecklingen av arbetskraftskostnaden i Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Sverige. I alla länderna var den årliga ökningen högre under 1970-talet jämfört med 1960-talet för att sedan sjunka ner till betydligt lägre nivåer under 1990-talet. Men det finns också skillnader.

Även om ökningen av arbetskraftskostnaden i Tyskland under 1970-talet steg till över 10 procent blev den aldrig lika hög som i övriga länder. Under andra delen av 1970-talet sjönk ökningstakten i Tyskland och var under 1980-talet betydligt lägre än i de andra länderna. Från mitten av 1980-talet sjönk också ökningstakten i Frankrike kraftigt och har sedan dess legat på mellan en och fem procent per år.

Efter att under 1960-talet haft en lägre ökningstakt utmärkte sig Storbritannien under 1970-talet med att ha den högsta ökningstakten med två rejäla toppar 1975 och 1980. Under de senaste 10 åren har Storbritannien haft en högre ökningstakt än de övriga länderna. I genomsnitt har arbetskraftskostnaderna ökat med knappt fem procent med en variation på mellan tre och sju procent.

Diagram 3.4 Arbetskraftskostnad, Östeuropa, årlig ökning, 1998–2005

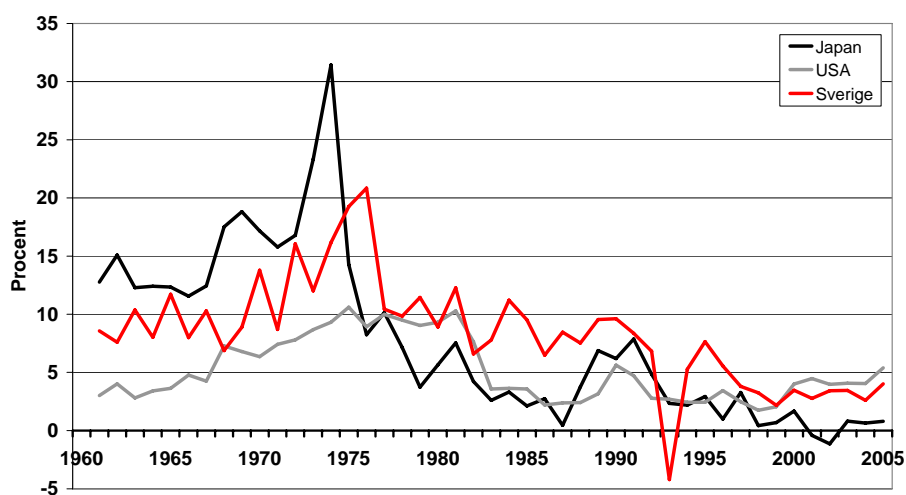
För de östeuropeiska länderna har det inte funnits lika långa tidsserier att tillgå som för övriga länder. Därför redovisas här den genomsnittliga årliga ökningen för perioden 1998-2005.

Ökningstakten skiljer sig mycket från land till land. Ökningen av arbetskraftskostnaden varierar även mycket från år till år vilket gör att val av start- och slutår vid jämförelse av förändring av arbetskraftskostnad får stor betydelse.

Ungern var det land som hade högst ökningstakt under perioden 1998-2005 med drygt 11 procent. Lägst ökningstakt av de östeuropeiska länderna hade Litauen med drygt 4 procent.

Ökningen av arbetskraftskostnaden har under denna tidsperiod varit generellt högre i de östeuropeiska länderna än i de tidigare redovisade västeuropeiska länderna.

Diagram 3.5 Arbetskraftskostnad, USA och Japan, årlig ökning, 1961–2005

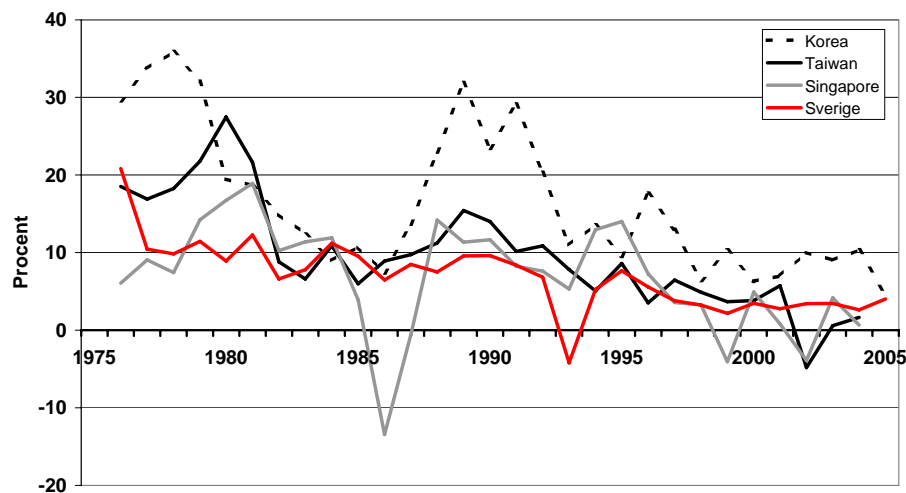

USA är det land som haft den mest stabila utvecklingen av arbetskraftskostnaden men även i USA var ökningstakten högre under 1970-talet med några toppar på över 10 procent. Från 1983 och framåt har arbetskraftskostnadsökningen i USA legat på mellan 2 och 6 procent.

Sverige hade, med några få undantag, en högre arbetskraftskostnadsutveckling än USA fram till slutet av 1990-talet. Därefter har USA haft en något högre ökningstakt.

Ökningen av arbetskraftskostnaden i Japan var fram till 1975 högre än den svenska, därefter har den sjunkit. Sedan 1998 har Japan haft en väldigt låg, och i vissa fall till och med negativ, förändring av arbetskraftskostnaden.

Diagram 3.6 Arbetskraftskostnad, Korea, Taiwan och Singapore, årlig ökning, 1976–2005

Korea, Taiwan och Singapore är tre av de så kallade tigerekonomierna i östra och sydöstra Asien som sedan 1970-talet haft en kraftig ekonomisk tillväxt. Ökningen av arbetskraftskostnaderna har också varit hög och variationerna stora mellan olika år.

Korea har haft perioder med väldigt hög ökning av arbetskraftskostnaderna och stora svängningar i förändringen. Vid sex tillfällen var ökningen högre än 25 procent.

Förändringen i den svenska arbetskraftskostnaden ter sig stabil i jämförelse med Korea, Taiwan och Singapore. Från mitten av 1990-talet har ökningstakten minskat även i Korea, Taiwan och Singapore.

Diagram 3.7 Arbetskraftskostnad, samtliga länder, årlig ökning, 1976–1993

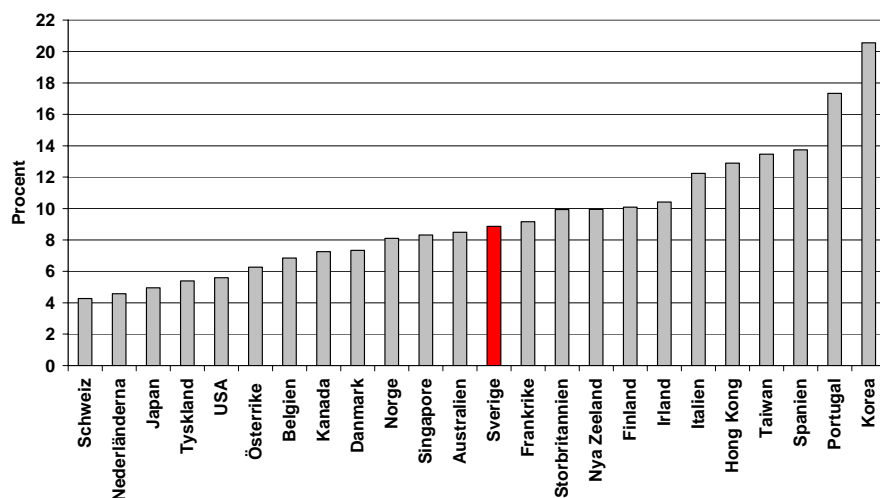

Diagram 3.7 visar den genomsnittliga årliga procentuella förändringen mellan 1976 och 1993.

Det var stora skillnader mellan länderna under perioden. I Nederländerna, Schweiz och Japan var ökningen mindre än 5 procent per år. I Portugal och Korea var ökningen större än 16 procent per år. När länderna rangordnas från lägst till högst genomsnittlig ökning av arbetskraftskostnader hamnar Sverige ungefär i mitten.

Diagram 3.8 Arbetskraftskostnad, samtliga länder, årlig ökning, 1994–2005

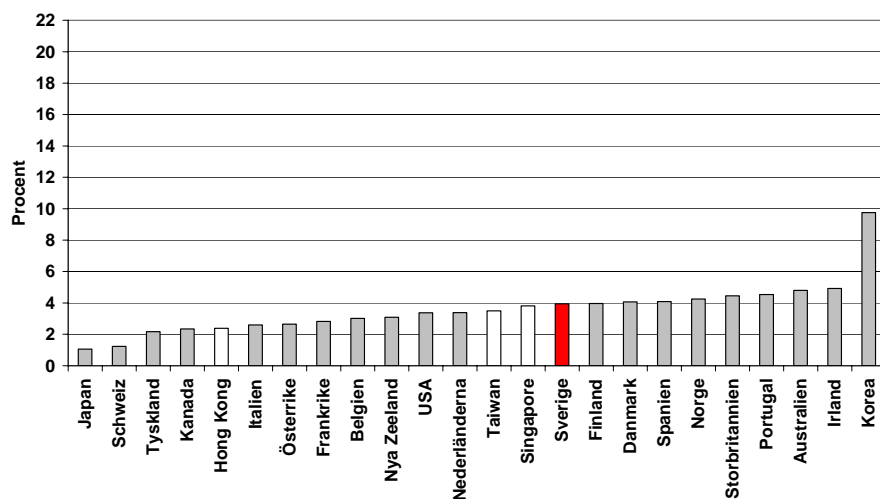

Diagram 3.8 visar den genomsnittliga årliga procentuella förändringen mellan 1994 och 2005.⁴

Under perioden 1994-2005 hade alla länder en lägre genomsnittlig ökning av arbetskraftskostnaden än under perioden 1976-1993. För alla länder utom Korea var den genomsnittliga ökningen lägre än 5 procent.

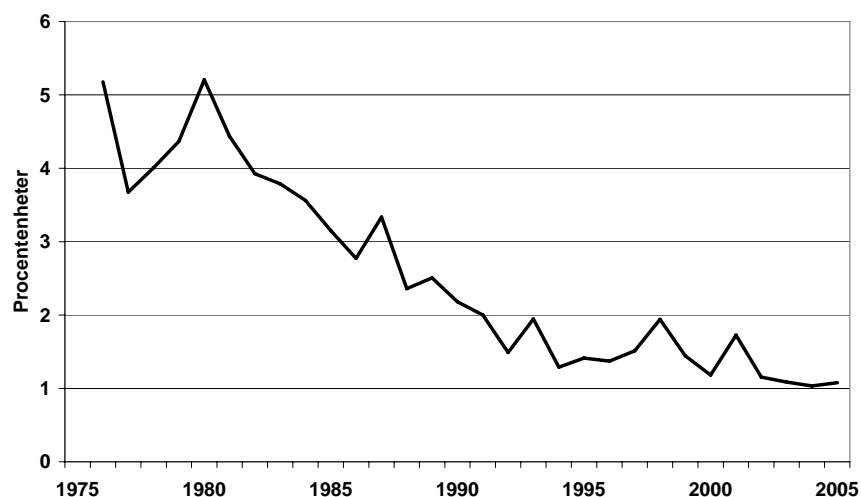
⁴ För Hong Kong, Taiwan och Singapore saknas värden för 2005, därför redovisas genomsnitt för 1994-2004.

Skillnaden mellan perioderna 1976-1993 och 1994-2005 är markant. I de flesta länder var ökningstakten under den senare perioden mindre än hälften av vad den var under den tidigare perioden. Detta är ett tydligt trendbrott som kan förklaras av att samtliga länder valt att föra en ekonomisk politik baserat på låg inflation.

Ökningstakten har under senare tid inte bara blivit lägre, den har även blivit jämnare och skillnaden mellan länderna har blivit mindre.

För att åskådliggöra detta jämför vi i diagram 3.9 varje lands ökning med den genomsnittliga ökningen för alla länder respektive år. Medelvärde av dessa avvikelser från snittet (variansen) utgör ett mått på skillnaden mellan ländernas ökningstakt.

Diagram 3.9 Skillnaden i ökningstakt mellan länderna, 1976–2005

Skillnaden mellan länderna var som störst i början av perioden. Från 1980 fram till början av 1990-talet sjönk skillnaden kraftigt. Under perioden 1994-2005 var skillnaden mellan länderna mycket mindre än den var under perioden 1976-1993.

Sammanfattning

Arbetskraftskostnadernas ökningstakt

- Arbetskraftskostnaden i Sverige ökade mer än lönerna under perioden 1960–1990 och särskilt under 1970-talet. Under de senaste 10 åren har arbetskraftskostnaderna och lönerna ökat i stort sett i samma takt.
- I de flesta länder var arbetskraftskostnadens ökningstakt mer ojämn och på högre nivåer under perioden 1961–1993 än den var under perioden 1994–2005. Under den senaste tioårsperioden är variationerna mellan länderna och mellan åren betydligt mindre än tidigare.
- De östeuropeiska länderna har haft en högre ökning av arbetskraftskostnaderna än de västeuropeiska under perioden 1998–2005.
- USA har haft en relativt låg och jämn utveckling av arbetskraftskostnaden. Det har dock skett en ökning de senaste åren, åren 1992–1999 var den årliga förändringen 2,5 procent, 2000–2005 hade den siffran stigit till 4,3 procent.
- Förändringen av arbetskraftskostnaden varierade mycket från år till år i de redovisade asiatiska länderna. I Korea var ökningen under flera år högre än 25 procent per år. Även här har förändringen varit lägre under den senaste tioårsperioden.
- Vid en rangordning av länderna från lägsta till högsta årliga procentuella förändring hamnar Sverige ungefär i mitten, såväl under perioden 1976–1993 som 1994–2005.

4. Utveckling av växelkurser

I kapitel 2 redovisades arbetskraftskostnaden för de utvalda länderna uttryckt i svenska kronor. När statistik för olika länder presenteras i gemensam valuta har växelkursen stor betydelse. Detta blir extra påfallande vid en jämförelse av utvecklingen över tid. Skillnader i arbetskraftskostnad mellan två länder kan bero på att arbetskraftskostnaderna i länderna har förändrats olika men kan också härstamma från förändringar av växelkursen. Innan vi i kapitel 5 redovisar utvecklingen av olika länders relativa arbetskraftskostnad ska vi i detta kapitel visa på utvecklingen av olika länders valutor och växelkursen mot den svenska kronan.

Diagram 4.1 Växelkursförändring, Norden, 1960–2005

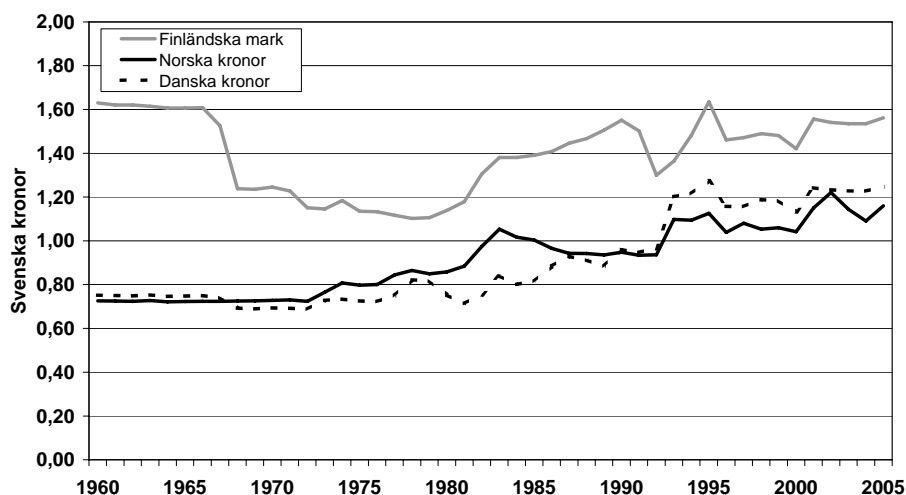
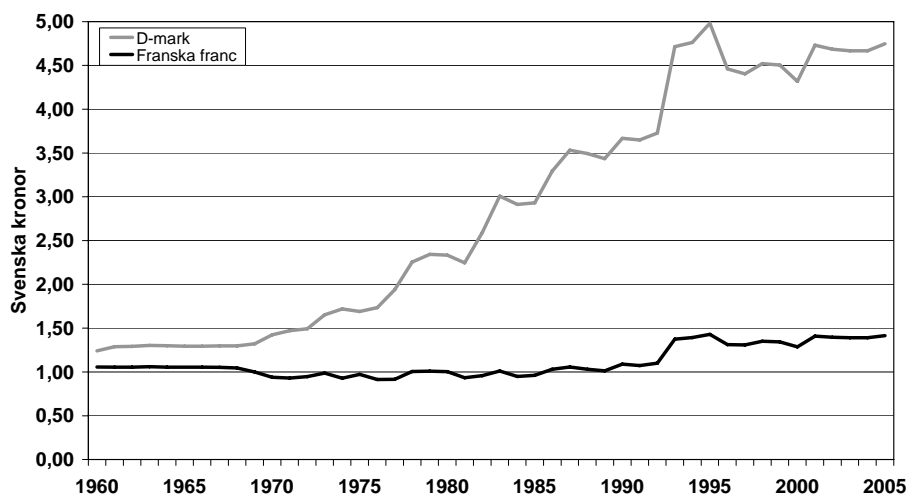

Diagram 4.1 visar hur många svenska kronor en norsk krona, en dansk krona respektive en finländsk mark kostat under perioden 1960-2005.⁵

Den norska och danska kronan har haft en likartad utveckling. Under 1960-talet följde de utvecklingen av den svenska kronan men sedan 1973 har båda dessa valutor stärkts gentemot den svenska. Den finländska marken har under hela perioden varit mer värd än de nordiska grannländernas valutor. Den stora försvagning som skedde 1967 berodde på en kraftig devalvering.

⁵ Eftersom den finländska marken, den tyska D-marken och den franska francen har ersatts med euro har en omräkning gjorts för att uttrycka hela serierna för dessa länder i deras respektive nationella valutor i diagram 4.1 och 4.2.

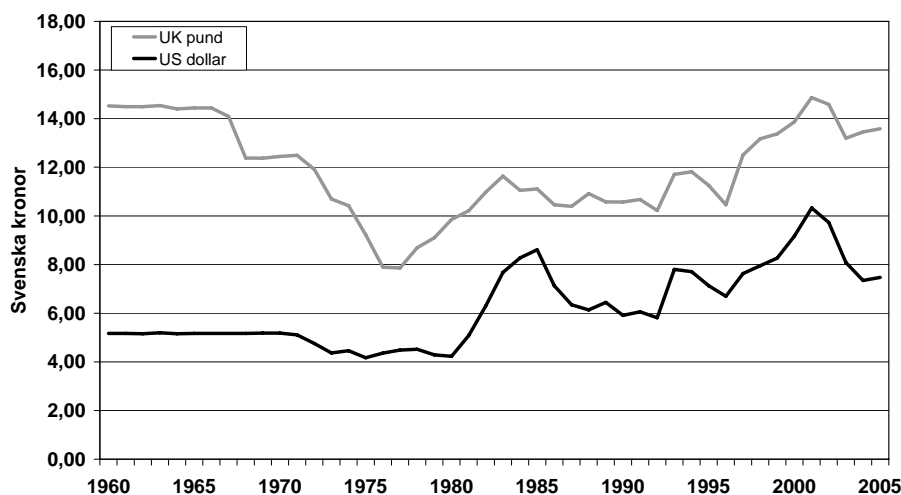
Diagram 4.2 Växelkursförändring, Tyskland och Frankrike, 1960–2005

Den tyska D-marken har stärkts kraftigt mot den svenska kronan sedan slutet av 1960-talet. 1968 kostade en D-mark 1,30 kronor. Om D-marken hade funnits kvar år 2005 hade den haft ett värde av 4,75 kronor.

Den franska francen försvagades något mot den svenska kronan fram till början av 1970-talet. Därefter skedde en långsam förstärkning. När den svenska kronan i november 1992 började flyta fritt mot utländska valutor stärktes den franska francen kraftigt.

Diagram 4.3 Växelkursförändring, Storbritannien och USA, 1960–2005

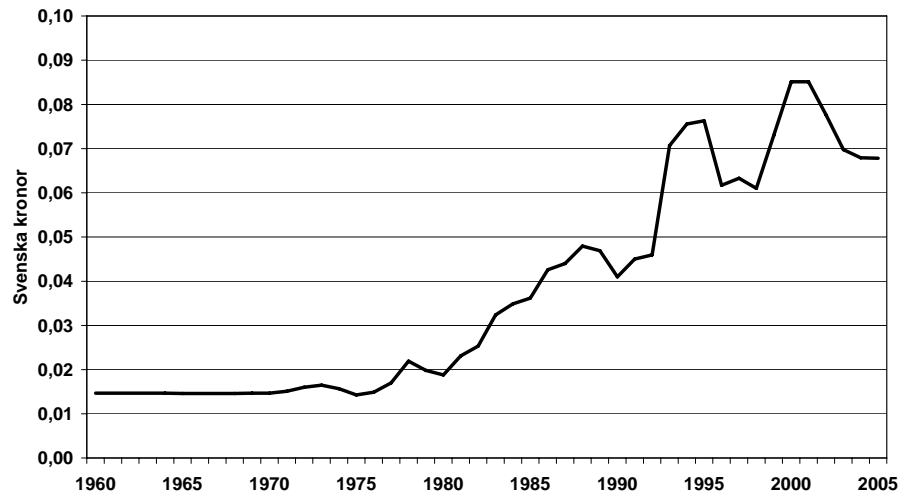

Under 1960-talet hade den svenska kronan en fast växelkurs mot US-dollarn. När det s.k. Bretton Woods-systemet⁶ bröt samman i början av 1970-talet försvagades US-dollarn. Från 1980 till 1985 skedde en kraftig förstärkning av US-dollarn och dess värde i svenska kronor ökade från 4,23 kronor till 8,61 kronor. Därefter försvagades US-dollarn för att år 2001 nå en ny topp på över 10 svenska kronor. Sedan dess har dollarn sjunkit och år 2005 var värdet på dollarn 7,48 kronor.

⁶ Bretton Woods-systemet var ett internationellt valutasystem som byggdes upp efter andra världskriget och som var i kraft 1958-1973.

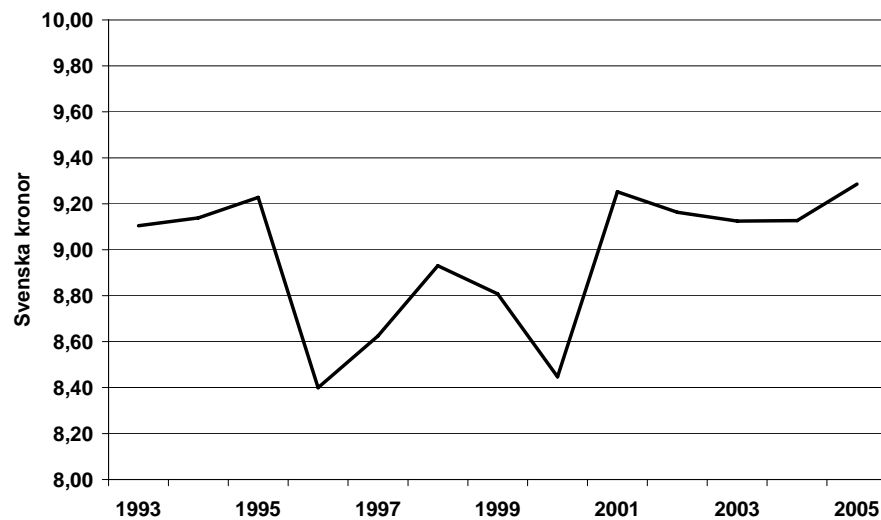
Det brittiska pundet försvagades mot kronan från 1960 till 1976. Därefter vände utvecklingen och de senaste åren har pundet kostat runt 14 kronor, samma nivå som under början av 1960-talet. Utvecklingen av US-dollar och det brittiska pundet följer i viss mån varandra.

Diagram 4.4 Växelkursförändring, Japan, 1960–2005

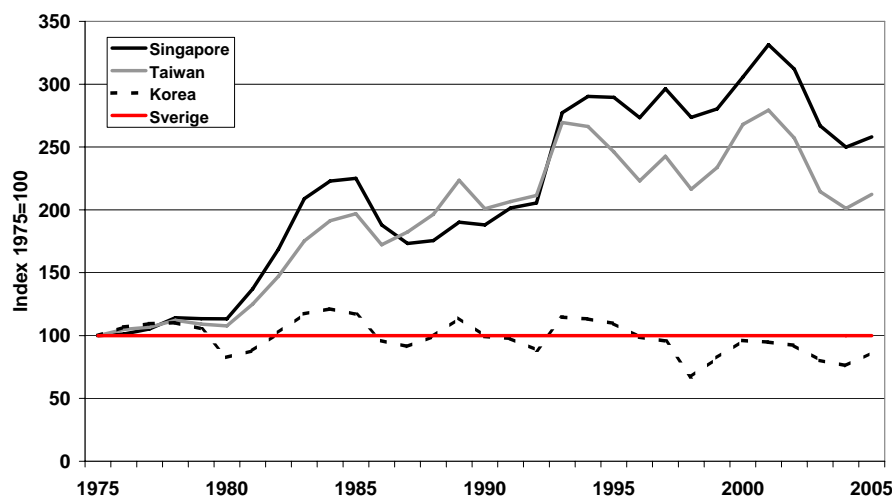
Från 1975 till 2005 har den japanska yenen stärkts gentemot den svenska kronan med i snitt 5,3 procent per år. De största ökningarna skedde 1992-1993 och 1998-2000, båda gångerna har dock ökningen följts av en försvagning av yenen mot kronan.

Diagram 4.5 Växelkursförändring, Euron, 1999–2005

1999 övergick ett antal länder inom EU till en gemensam valuta, euron. Det finns också framräknat ett fiktivt värde på euron tillbaka till 1993. Under denna period har värdet på euron pendlat mellan 8,40 och 9,40 mätt i svenska kronor.

Diagram 4.6 Växelkursförändring, Singapore, Taiwan och Korea, 1975–2005

Singapore, Taiwan och Korea har väldigt olika nominell nivå på växelkursen, därför redovisas utvecklingen för dessa länder med hjälp av index.

Utvecklingen av Koreas växelkurs har fluktuerat runt den svenska under perioden. Singapore och Taiwan har haft en liknande utveckling. Båda dessa valutor stärktes kraftigt mot den svenska kronan fram till år 2000. Sedan dess har båda valutorna försvagats mot kronan men befinner sig fortfarande på en klart högre nivå än de gjorde 1975.

Sammanfattning

Utveckling av växelkurser

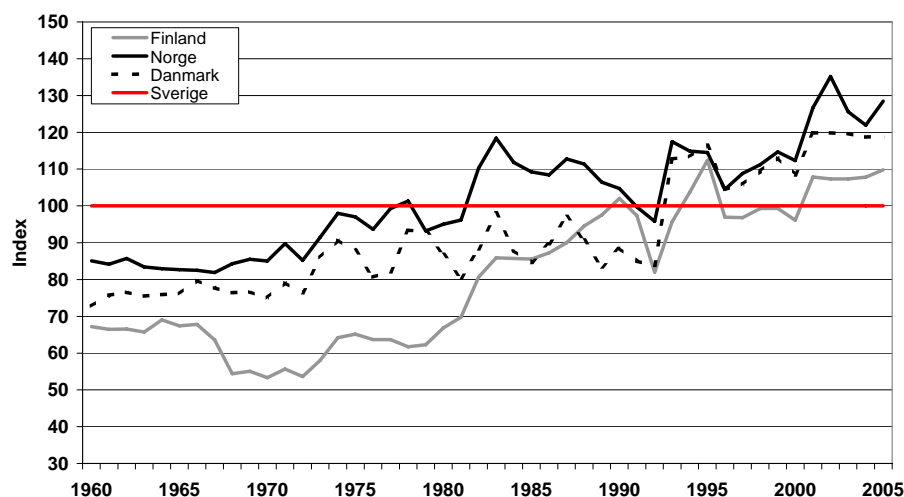
- Växelkursförändringar har stor betydelse vid en jämförelse mellan olika länders arbetskraftskostnad uttryckt i svenska kronor.
- Sedan mitten av 1970-talet har värdet på den svenska kronan försvagats gentemot de nordiska grannarna Danmarks, Norges och Finlands valutor.
- Värdet på den tyska D-marken mer än fyrdubblades från 1960-talet fram till slutet av 1990-talet. Utvecklingen av den franska francen har varit mer lik den svenska.
- Både den amerikanska dollarn och det brittiska pundet har stärkts mot kronan sedan mitten av 1970-talet. Pundet hade under tioårsperioden innan dess sjunkit kraftigt gentemot kronan.
- Under perioden 1975-2000 nästan sexdubblades värdet på den japanska yenen. Under 2000-talet har utvecklingen vänt då yenen har försvagats gentemot kronan.

5. Relativ arbetskraftskostnad

I kapitel 3 redovisades utvecklingen av arbetskraftskostnaden för ett antal utvalda länder i nationell valuta. I kapitel 4 redovisades utvecklingen av växelkursen för dessa länder. I detta kapitel räknas ländernas arbetskraftskostnader om och uttrycks i svenska kronor. Utvecklingen av den relativa arbetskraftskostnaden beror då på förändringar i respektive lands arbetskraftskostnad och på förändringar av växelkursen.

I diagrammen redovisas Sveriges värden som 100 och övriga länders arbetskraftskostnad uttrycks relativt den svenska. Om ett land har 120 som värde ett visst år innebär det att arbetskraftskostnaden i det landet det året var 20 procent högre än den svenska.

Diagram 5.1 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Norden, 1960–2005

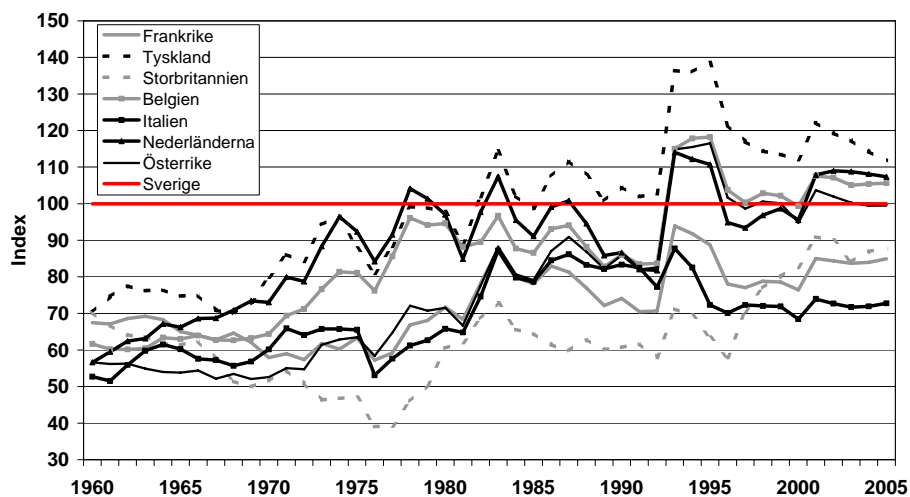

Den svenska arbetskraftskostnaden var 1960 högre än den i våra nordiska grannländer. Sedan dess har arbetskraftskostnaden för alla de tre länderna ökat och gått förbi den svenska. För Norge skedde detta första gången redan 1978. Sedan dess har det varit perioder med upp- och nedgångar men från 1993 och framåt har den norska arbetskraftskostnaden varit högre relativt den svenska.

Finland var det nordiska land som hade lägst arbetskraftskostnad 1960 och den sjönk även relativt den svenska under 1960-talet. Efter det har den ökat och även Finland har nu en högre arbetskraftskostnad relativt den svenska.

Den danska arbetskraftskostnaden var lägre än den svenska fram till 1992 men har varit högre sedan dess.

Diagram 5.2 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, västeuropeiska länder, 1960–2005

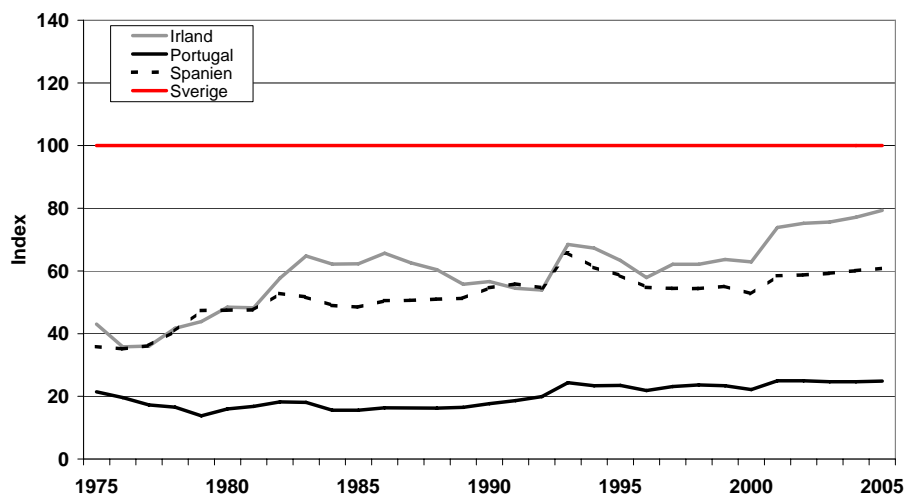

Arbetskraftskostnaden för alla västeuropeiska länder steg trendmässigt från 1960 fram till mitten av 1990-talet. Därefter tycks försämringen av Sveriges relativa läge ha upphört. År 1960 var arbetskraftskostnaden i Sverige betydligt högre än i de övriga länderna, idag ligger Sverige i mitten.

Tyskland har haft en högre arbetskraftskostnad än Sverige sedan början av 1980-talet.

Alla länder hade en kraftig uppgång av den relativa arbetskraftskostnaden runt 1993 när arbetsgivaravgifterna i Sverige sänktes samtidigt som den svenska kronan föll kraftigt.

Diagram 5.3 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Irland, Portugal och Spanien 1975–2005

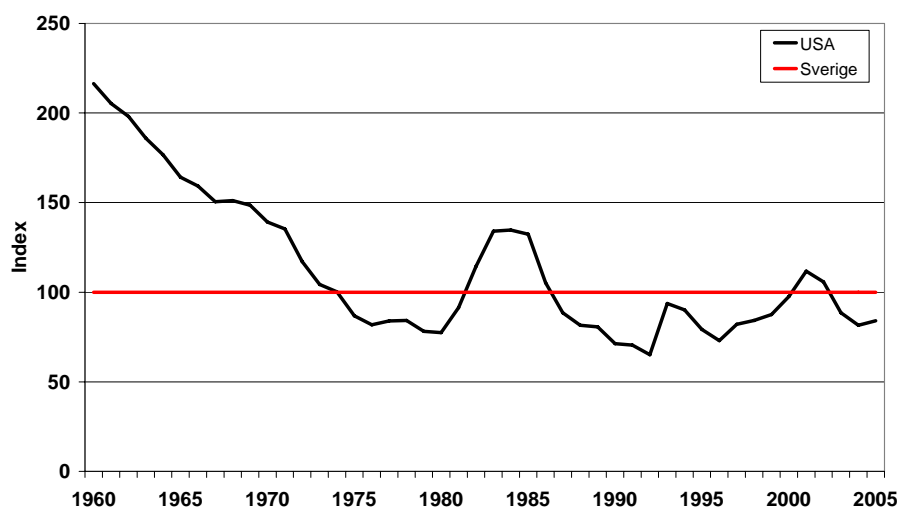
Då det inte finns data tillgänglig bakåt till 1960 för alla länder redovisas här tidsperioden 1975–2005.

I Irland och Spanien har arbetskraftskostnaden trendmässigt ökat relativt den svenska. För Irland håller trenden i sig under hela perioden. De spanska arbetskraftskostnaderna,

liksom de för de ovan redovisade västeuropeiska länderna, närmade sig de svenska fram till mitten av 1990-talet. De senaste 10 åren har de spanska arbetskraftskostnaderna inte närmat sig de svenska. 1975 var arbetskraftskostnaderna på Irland drygt 40 procent och i Spanien ca 35 procent av den svenska. 2005 var dessa siffror uppe i 80 procent för Irland och 60 procent för Spanien.

Portugal har inte knappt in på Sveriges arbetskraftskostnadsnivå. Det lägsta värdet, 14 procent, nåddes 1979. De senaste fem åren har arbetskraftskostnaden i Portugal legat konstant runt 25 procent av den svenska.

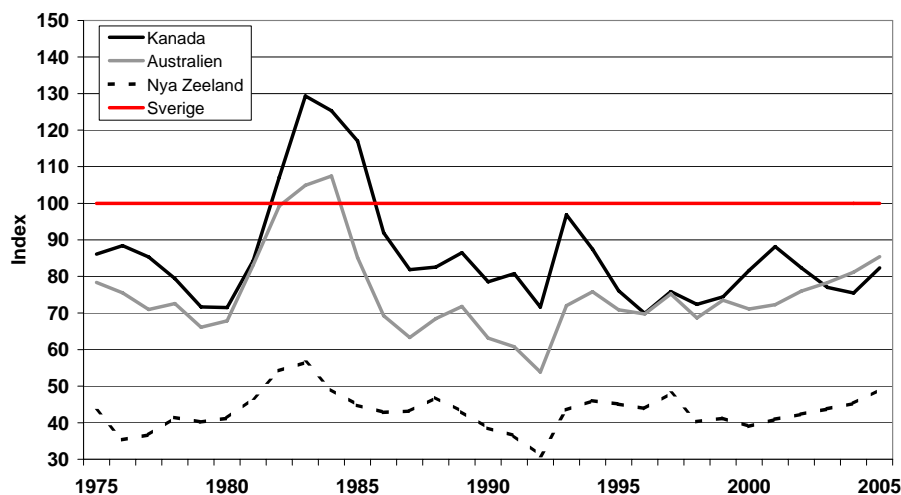
Diagram 5.4 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, USA, 1960–2005

1960 var arbetskraftskostnaden i USA mer än dubbelt så hög som den svenska.

Från 1960 fram till mitten av 1970-talet sjönk arbetskraftskostnaden i USA kraftigt relativt den svenska. Efter 1975 har det varit tidvis stora cykliska svängningar men det existerar ingen trendmässig ökning eller minskning.

Diagram 5.5 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Kanada, Australien och Nya Zeeland, 1975–2005

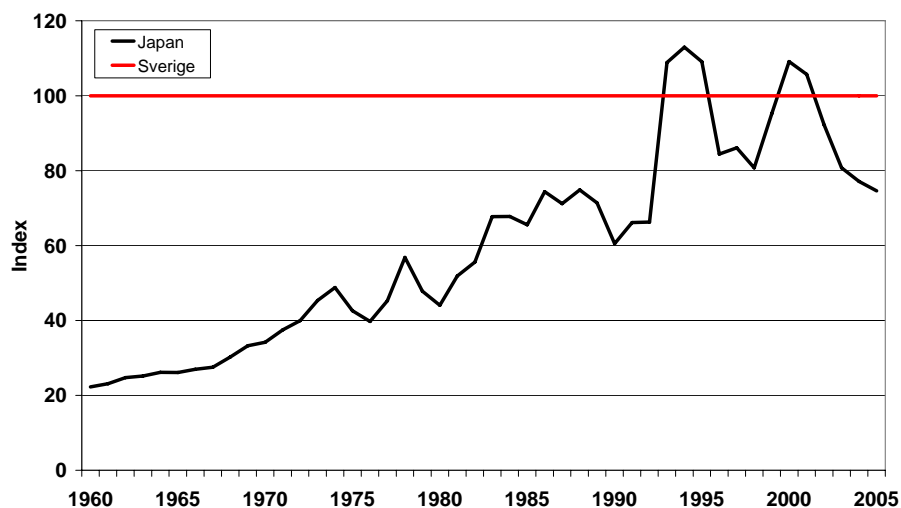

Till skillnad från de västeuropeiska länderna har Kanada, Australien och Nya Zeeland inte en högre arbetskraftskostnad relativt den svenska nu än de hade 1975. Det har varit perioder där den relativa arbetskraftskostnaden stigit kraftigt men de har följts av perioder med sjunkande arbetskraftskostnader. Kring dessa cykliska variationer har det under perioden inte skett någon trendmässig ökning eller minskning.

Liksom för de västeuropeiska länderna ökade de relativa arbetskraftskostnaderna i Kanada, Australien och Nya Zeeland 1993.

Nya Zeeland har under nästan hela perioden haft en arbetskraftskostnad som varit mindre än hälften av Sveriges.

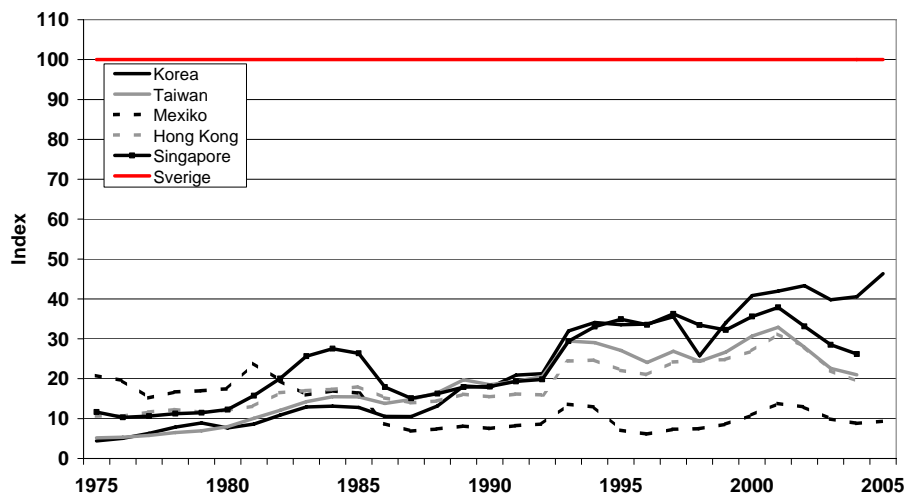
Diagram 5.6 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Japan, 1960–2005

Arbetskraftskostnaden i Japan ökade trendmässigt relativt den svenska från 1960 fram till mitten av 1990-talet. Därefter har det varit stora svängningar men ingen trendmässig ökning eller minskning.

Under två korta perioder har Japan haft en högre arbetskraftskostnad än Sverige, först 1993-1995 och sedan 2000-2001. Efter 2001 har kostnaden i Japan sjunkit relativt den svenska.

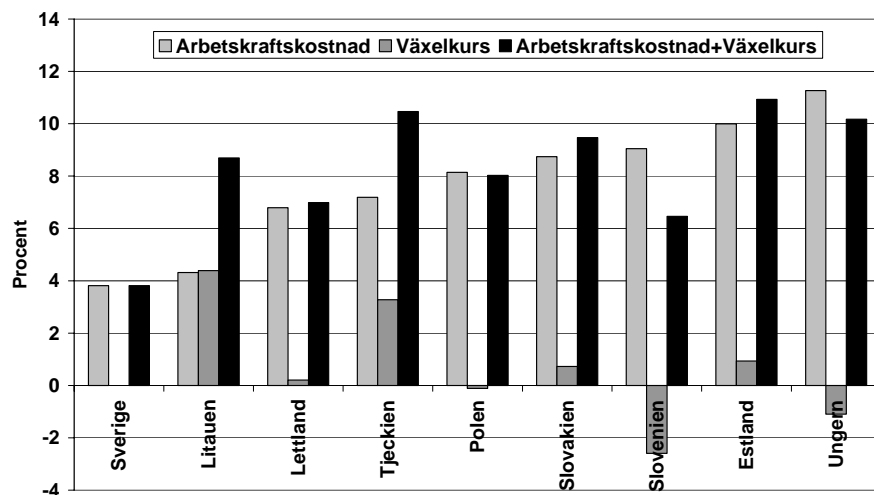
Diagram 5.7 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Korea, Taiwan, Mexiko, Hong Kong och Singapore, 1975–2005

I alla de jämförda asiatiska länderna har arbetskraftskostnaden ökat relativt den svenska. År 1975 var kostnaden i Korea och Taiwan runt 5 procent och i Hong Kong och Singapore runt 10 procent av den svenska. År 2004 hade kostnaden i Taiwan och Hong Kong stigit till drygt 20 procent och i Singapore till drygt 25 procent.⁷ Störst var ökningen i Korea där arbetskraftskostnaden år 2005 var 46 procent av den svenska.

Utvecklingen i Mexiko har varit den omvända. År 1975 var arbetskraftskostnaden där 20 procent av den svenska. År 2005 hade den siffran sjunkit till 10 procent.

Diagram 5.8 Arbetskraftskostnad och växelkurs, Östeuropa, årlig ökning, 1998–2005

⁷ Uppgifter om arbetskraftskostnad för Taiwan, Hong Kong och Singapore finns endast fram till år 2004.

Diagram 5.8 visar den genomsnittliga årliga förändringen av arbetskraftskostnad (de ljusgrå staplarna), växelkurs (de mörkgrå staplarna) samt summan av dessa (de svarta staplarna).

Det är stora skillnader i förändringen sett bara till arbetskraftskostnaden. Litauen har haft en genomsnittlig ökning på drygt 4 procent per år medan ökningen i Ungern har varit mer än 11 procent per år. När hänsyn tas även till växelkursen jämnar dessa skillnader ut sig och summan av förändringar i arbetskraftskostnad och växelkurs är på en mer jämn nivå länderna emellan.

Sammanfattning

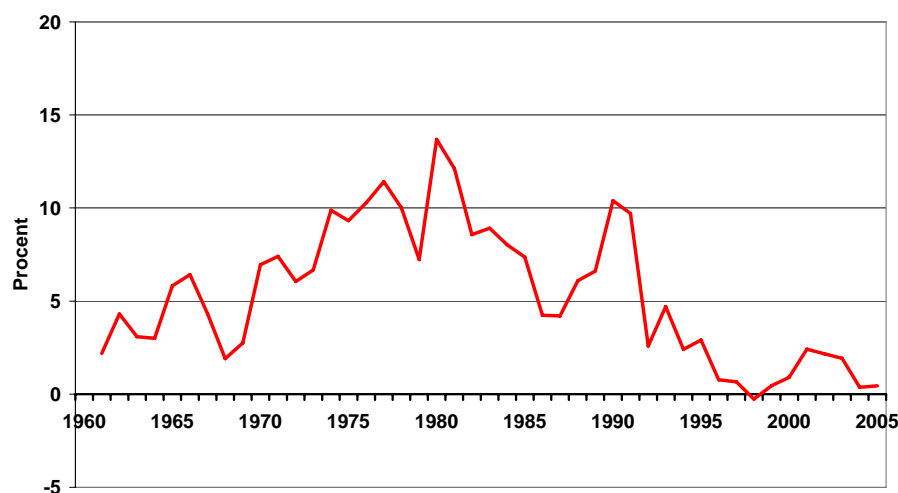
Relativ arbetskraftskostnad

- I de västeuropeiska länderna har arbetskraftskostnaden ökat relativt den svenska fram till mitten av 1990-talet. Kring mitten av 1990-talet bryts denna trend och under de senaste 10 åren har arbetskraftskostnaderna i Sverige utvecklats jämbördigt med de övriga västeuropeiska länderna.
- De nordiska länderna har gått från att år 1960 ha haft en lägre kostnad än Sverige till att år 2005 ha en högre. Den norska arbetskraftskostnaden passerade den svenska 1980 och den danska passerade den svenska 1992. Finland har varaktigt haft en högre kostnad än Sverige sedan 2001.
- Arbetskraftskostnaden i USA var 1960 mer än dubbelt så hög som den svenska. 13 år senare var den nere på svensk nivå. Därefter har USA haft två perioder där arbetskraftskostnaden varit högre relativt den svenska. En av dessa perioder var 2001-2002. Efter 2003 har den amerikanska kostnaden varit lägre.
- I de jämförda asiatiska länderna har arbetskraftskostnaden ökat relativt den svenska men befinner sig fortfarande på en nivå klart under den svenska.

6. Prisutveckling

En löneökning behöver inte innebära att man kan köpa mer varor och tjänster. Om prisnivån ökar lika mycket så tar det ut värdet av löneökningen och det har inte skett någon ökning av *reallönen*. För att reallönen ska öka måste lönerna stiga mer än priserna. I detta kapitel redovisas förändringen av prisnivån och i nästa kapitel redovisas förändringen av reala löner och arbetskraftskostnader. När vi i detta kapitel anger förändring av prisnivån, inflation eller prisökningstakt avser vi förändringen av konsumentprisindex (KPI). KPI är ett index som mäter prisförändringen på alla varor och tjänster som hushållen konsumerar i ett land.

Diagram 6.1 *Prisutveckling, Sverige, 1961–2005*

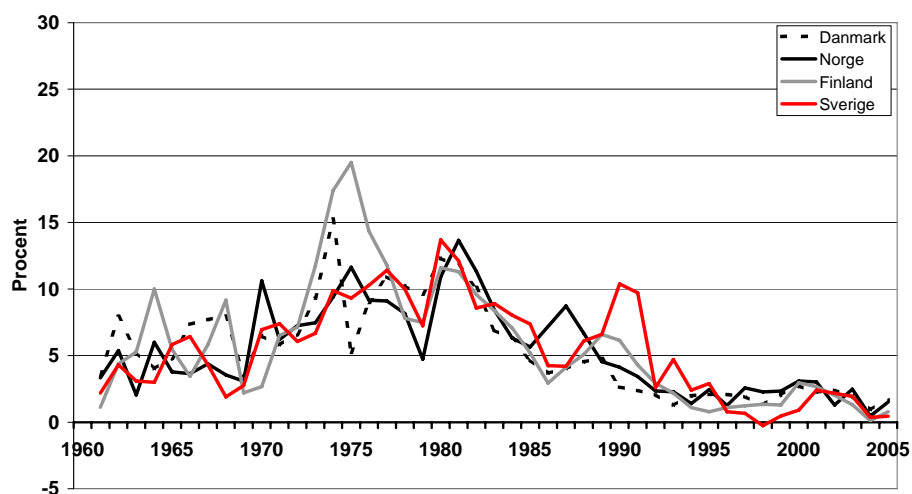

Från 1961 fram till 1980 skedde en trendmässig ökning av prisökningstakten i Sverige. Toppen nåddes 1980 då prisökningen var 13,7 procent. Bortsett från den höga toppen runt 1990 sjönk prisökningstakten från 1980 och fram till mitten av 1990-talet.

1995 trädde Riksbankens inflationsmål formellt i kraft och det har inneburit en lägre prisökningstakt.⁸ Under perioden 1995-2005 var den genomsnittliga prisökningstakten 1,2 procent per år.

⁸ Enligt Riksbankens inflationsmål skall penningpolitiken utformas så att inflationen, mätt i förändring av konsumentprisindex, hålls till 2 procent per år med ett toleransintervall om +/- 1 procentenhet.

Diagram 6.2 *Prisutveckling, Norden, 1961–2005*

Priserna har i stort sett utvecklats på ett likartat sätt i de nordiska länderna. De främsta undantagen är topparna för Danmark och Finland runt 1975 och toppen för Sverige 1990.

Det finns tre tydliga gemensamma trender i utvecklingen. Från 1961 till 1980 steg priserna för att sedan sjunka fram till mitten av 1990-talet. Sedan mitten av 1990-talet har prisutvecklingen befunnit sig på en låg och mer stabil nivå för alla de nordiska länderna.

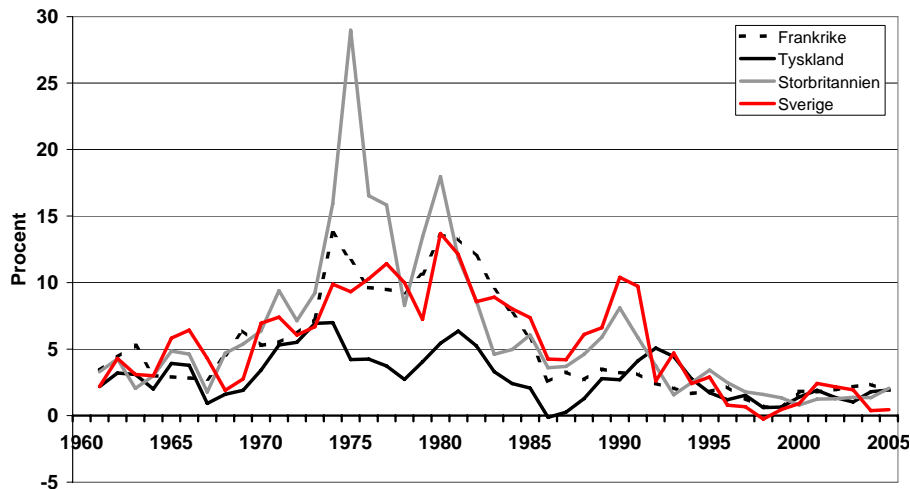
Tabell 6.1 *Genomsnittlig prisökning, Norden, 1961–1993 och 1994–2005*

	Genomsnittlig prisökning 1961-1993	Genomsnittlig prisökning 1994-2005
Danmark	6,6	2,0
Finland	7,2	1,4
Norge	6,5	2,0
Sverige	6,8	1,3

Av diagram 6.2 och tabell 6.1 framgår tydligt att de nordiska länderna har haft en likartad utveckling. Från 1961 till 1993 steg priserna med i snitt 6,5-7,2 procent per år. Under perioden 1994-2005 var motsvarande siffror 1,3-2,0 procent per år.

Finland och Sverige hade högst genomsnittlig prisökning 1961-1993. Under perioden 1994-2005 var det istället Norge och Danmark som hade den högsta ökningen.

Diagram 6.3 *Prisutveckling, Frankrike, Tyskland och Storbritannien, 1961–2005*

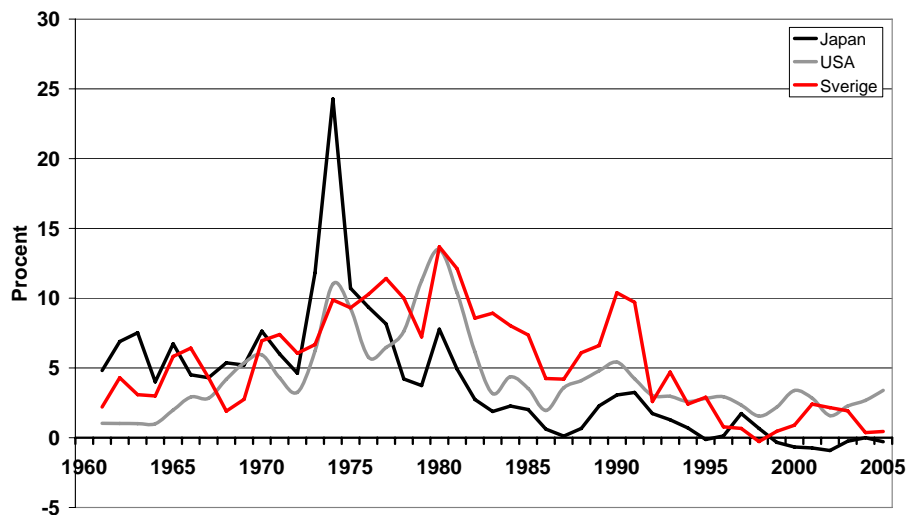
I Frankrike och Storbritannien, liksom fallet var i de nordiska länderna, steg prisökningstakten från 1961 till 1980 för att sedan vända nedåt fram till mitten av 1990-talet. Därefter har prisökningarna varit låga.

Tyskland hade i jämförelse med de övriga länderna en betydligt lägre prisökningstakt under 1970- och 1980-talen. Den var som högst uppe i 7 procent. Alla de andra jämförda länderna har haft perioder med prisökningar på över 10 procent.

Frankrike hade under 1970-talet en hög inflation, under flera år över 10 procent. De senaste 20 åren har dock inflationen varit låg. Sedan 1985 har den som högst varit 3,5 procent.

Storbritannien avviker från de övriga länderna med att under 1970-talet ha en period med väldigt hög prisökningstakt. Toppen nåddes 1975 då prisökningen var hela 29 procent.

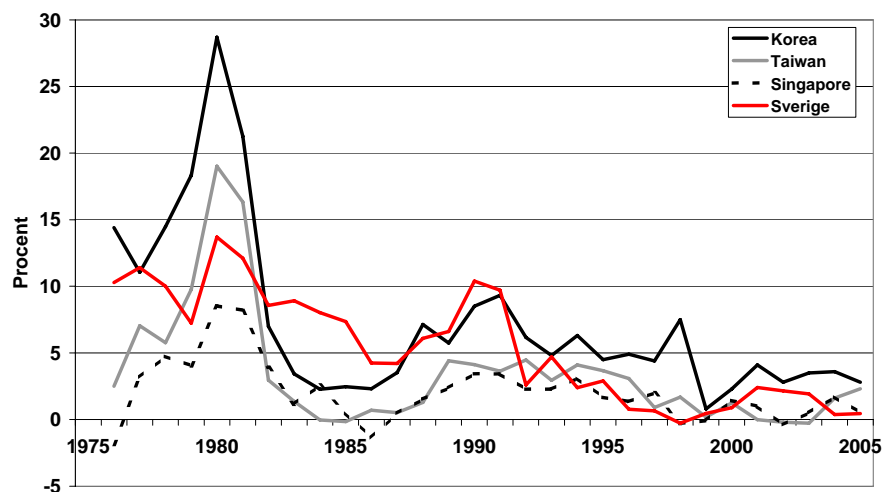
Diagram 6.4 *Prisutveckling, USA och Japan, 1961–2005*

Sverige hade under de flesta av åren fram till 1990 en högre prisökningstakt än USA. Sedan 1995 är förhållandet dock det omvända och förutom år 2002 har USA haft en högre prisökningstakt än Sverige de senaste 10 åren.

Sverige hade under toppen 1990 en betydligt högre prisökningstakt än både USA och Japan. Japan hade en hög topp 1974 men har sedan 1978 haft en lägre prisökningstakt än USA och förutom 1997–1998 även lägre än Sverige.

Diagram 6.5 Prisutveckling, Korea, Singapore och Taiwan, 1976–2005

Korea, Taiwan och Singapore hade alla en hög topp i prisökningstakten runt 1980 för att därefter sjunka kraftigt. Högst nådde Korea som år 1980 hade en prisökningstakt på 28,7 procent. Sedan 1995 har prisökningstakten i de tre länderna legat under 5 procent, med undantag för Koreas topp på 7,5 procent år 1998.

Singapore har haft en jämförelsevis låg prisökningstakt under hela perioden och under stora delar av perioden har den även varit lägre än Sveriges.

Diagram 6.6 *Prisutveckling, samtliga länder, 1977–1993*

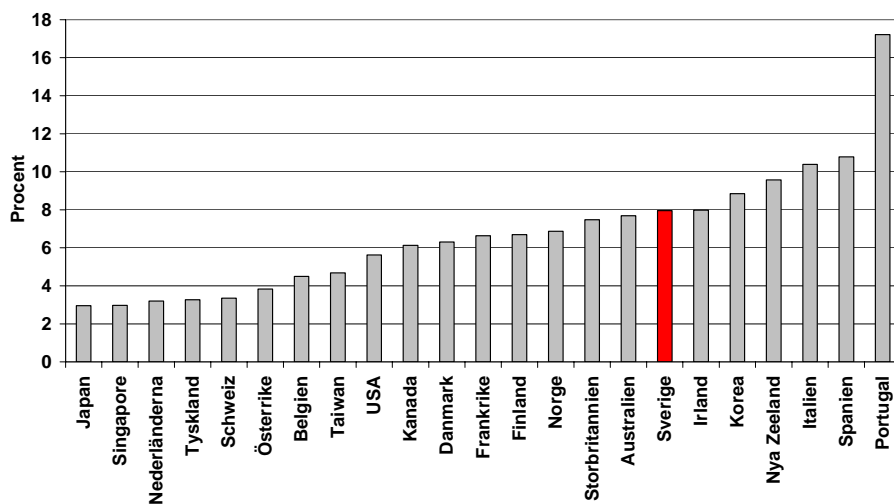
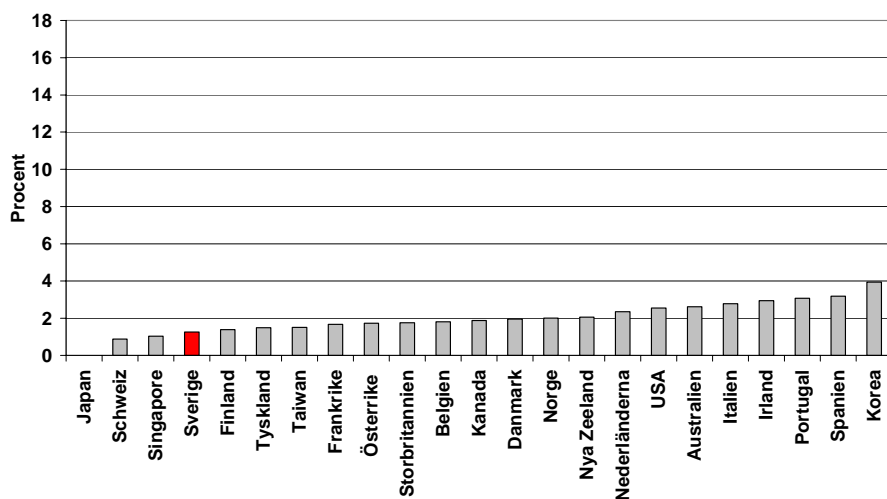

Diagram 6.6 och 6.7 visar tydligt skillnaden i prisökningstakt mellan perioderna innan och efter 1993. Under perioden 1977–1993 var det stora skillnader mellan länderna. Ett par länder hade en genomsnittlig prisökningstakt under 4 procent. Flertalet länder hade en ökningstakt över 6 procent. Vid en rangordning från lägst till högst prisökningstakt hamnar Sverige på den övre halvan med 8,0 procent per år.

Det totala snittet för samtliga länder under perioden 1977–1993 var 6,7 procent per år.

Diagram 6.7 *Prisutveckling, samtliga länder, 1994–2005*

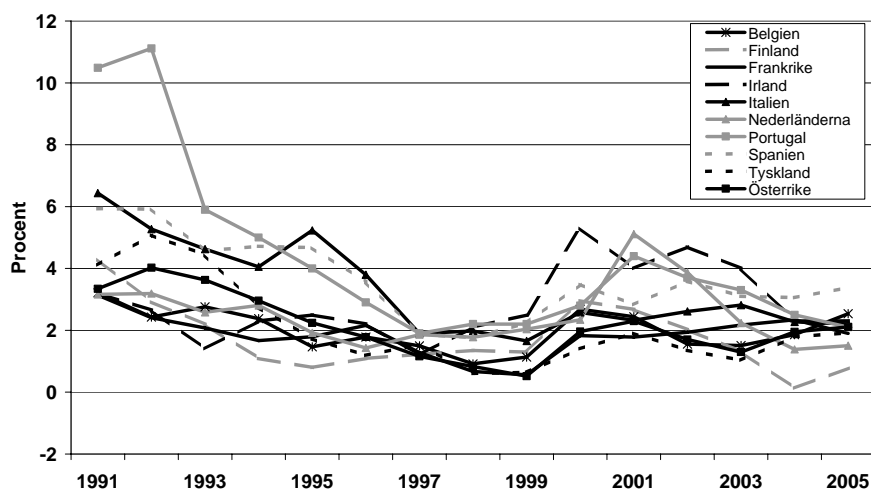

Samtliga länder hade en lägre årlig prisökningstakt under perioden 1994–2005 än under perioden 1977–1993. Även skillnaden mellan länderna har minskat.

Sverige tillhör de länder som under perioden 1994–2005 haft lägst prisökningstakt med 1,3 procent per år.

I Japan sänktes till och med priserna under perioden, om än marginellt. Det totala snittet för samtliga länder under perioden 1994–2005 var 2,0 procent per år.

Diagram 6.8 *Prisutveckling, EMU-länderna, 1991–2005*

Den 1 januari 1999 låstes valutorna mellan de länder som införde euron. Under åren närmast före konvergerar prisökningstakten påtagligt till en lägre och mer samlad nivå. Efter 1999 ökade prisutvecklingstakten och det blev återigen större skillnader mellan länderna.

Sammanfattning

Prisutveckling

- I Sverige var prisutvecklingen som högst runt 1980 då den låg på nivåer över 10 procent per år. De senaste 10 åren har prisutvecklingen varit betydligt lägre med ett snitt på 1,0 procent per år.
- De nordiska länderna har haft en likartad prisutveckling under perioden 1960–2005.
- I alla jämförda länder var prisökningstakten betydligt högre 1977–1993 än den var 1994–2005. Under de senaste 10 åren har priserna ökat med mellan 1 och 3 procent i nästan alla länder. Tidigare var det mycket större skillnader mellan länderna och mellan olika år i enskilda länder.
- Prisutvecklingen i EMU-länderna konvergerade och blev mer lika varandra inför införandet av euron 1999. Efter 1999 har spridningen mellan ländernas prisutvecklingstakt ökat.

7. Real arbetskraftskostnad

I kapitel 3 beskrevs utvecklingen av arbetskraftskostnaden och i kapitel 6 utvecklingen av priserna. Tar man bort prisökningen från ökningen av arbetskraftskostnaderna får man den reala förändringen av arbetskraftskostnaden. I detta kapitel beskrivs utveckling av de reala arbetskraftskostnaderna.

Diagram 7.1 Real förändring av lön och arbetskraftskostnad, Sverige, 1961–2005

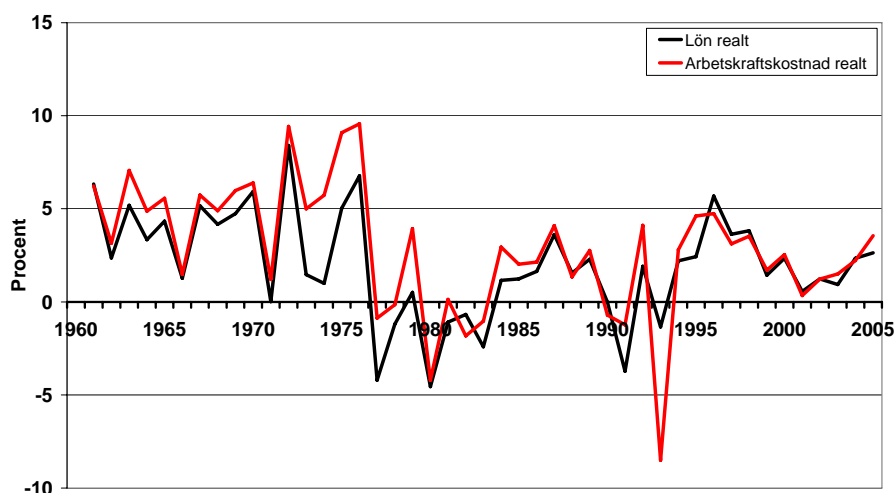

Diagram 7.1 visar utvecklingen av reallön respektive real arbetskraftskostnad i Sverige. Reallönen respektive den reala arbetskraftskostnaden har en likartad utveckling. Det är inte så konstigt eftersom arbetskraftskostnaden till stor del består av lön. De skillnader som syns mellan de bägge kurvorna beror främst på att arbetsgivaravgifterna höjts mer än lönerna, vilket var särskilt vanligt under 1960- och 1970-talen, och dels på den stora sänkningen av arbetsgivaravgifterna med 3,7 procentenheter 1993.

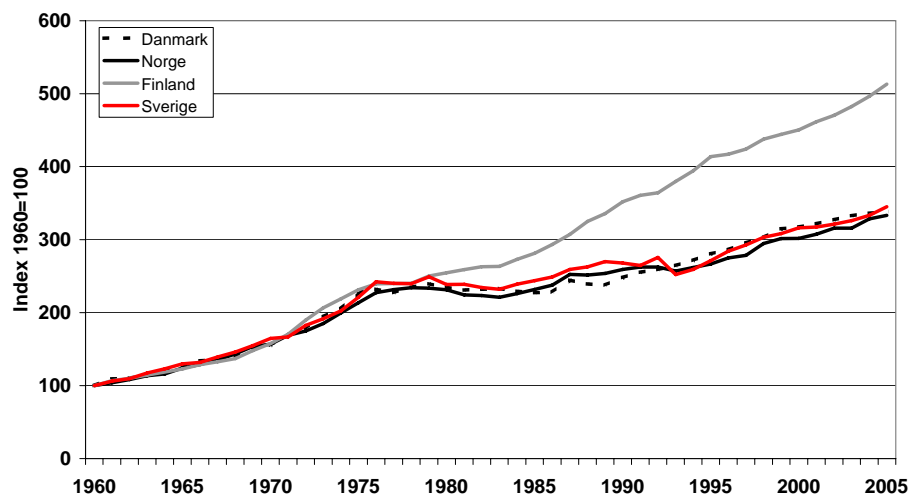
Förändringen av reallön och de reala arbetskraftskostnaderna har varierat under åren. Under 1960-talet och fram till 1975 kretsade ökningstakten runt 5 procent. Första halvan av 1980-talet karaktäriseras av negativa förändringar i real lön och arbetskraftskostnad. De senaste 10 åren har den årliga förändringen legat på mellan 0 och 5 procent per år.

Tabell 7.1 Förändring av lön och arbetskraftskostnad, nominellt och realt, Sverige, 1961–1976, 1977–1993 och 1994–2005

	Nominellt		Pris	Realt	
	Lön	AK		Lön	AK
1961-1976	9,9	11,6	5,6	4,1	5,7
1977-1993	7,6	8,2	8,0	-0,3	0,2
1994-2005	3,7	3,9	1,3	2,4	2,6

Under perioden 1977-1993 ökade den nominella lönen med 7,6 procent per år men på grund av den höga inflationen skedde ingen reallöneökning. Reallönen sjönk under perioden med i genomsnitt 0,3 procent per år. 1994-2005 ökade reallönen igen men inte i samma takt som under perioden 1961-1976.

Diagram 7.2 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1960=100, Norden, 1960–2005

Sverige, Norge och Danmark har under hela perioden 1960–2005 haft en väldigt likartad utveckling av den reala arbetskraftskostnaden. Fram till 1975 skedde en konstant ökning som sedan stannade av. En bit in på 1990-talet satte ökningen fart igen.

Utvecklingen i Finland följde de nordiska grannarna fram till 1975. Utvecklingen i de övriga länderna stannade då av men i Finland fortsatte ökningen.

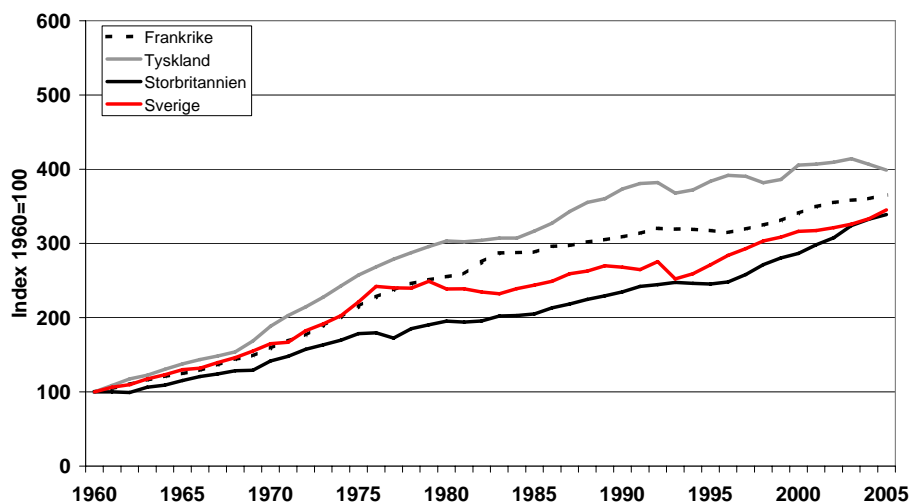
Totalt har den genomsnittliga reala förändringen av arbetskraftskostnaden i Sverige varit 2,8 procent per år under perioden 1960–2005. I Norge och Danmark var den 2,7 procent per år och i Finland 3,7 procent per år.

Diagram 7.2–7.6 redovisar den reala förändringen av ländernas arbetskraftskostnad i form av index. Ett index är konstruerat så att den procentuella förändringen från år till år multipliceras till varandra.

Fördelen med ett index är att det är lättare att se den sammanlagda procentuella förändringen, såväl ökning som minskning, över en längre period. Om indextalen för ett visst år divideras med indextalet från ett tidigare år fås förändringsfaktorn mellan de två åren fram.

Ett högre indextal för ett land betyder inte att det landet har en högre arbetskraftskostnad, det innebär att landet haft en snabbare utveckling av den reala arbetskraftskostnaden. Landet kan ha startat från en lägre nivå än ett land där index stiger långsammare.

Diagram 7.3 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1960=100, Frankrike, Tyskland och Storbritannien, 1960–2005

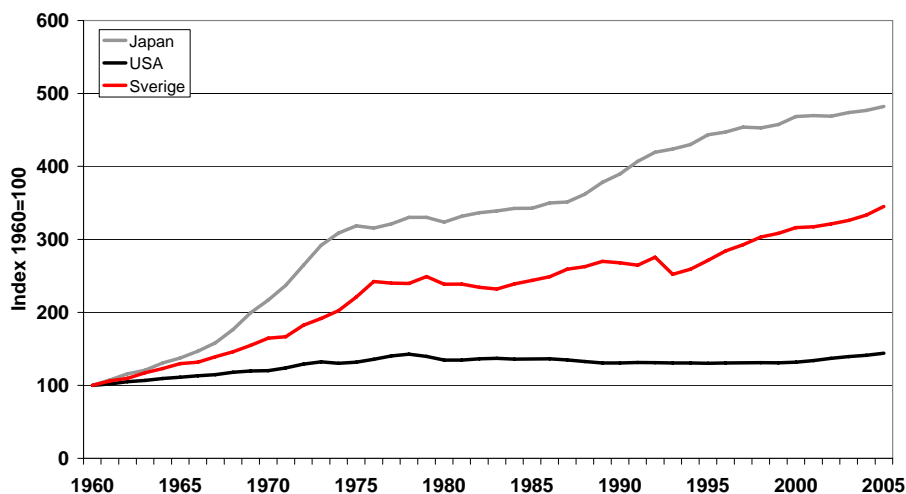

Storbritannien har totalt över perioden haft en lika stor real ökning av arbetskraftskostnaderna som Sverige. I Storbritannien var dock ökningen mer jämn över tiden. I Frankrike har ökningen totalt sett varit något högre än i Sverige och Storbritannien. Tyskland har haft den högsta reala förändringen av arbetskraftskostnaden.

Sverige avviker från de övriga länderna med en lägre utveckling från mitten av 1970-talet till mitten av 1990-talet.

Den genomsnittliga förändringen per år var i Storbritannien 2,8 procent, i Frankrike 2,9 procent och i Tyskland 3,1 procent.

Diagram 7.4 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1960=100, USA och Japan, 1960–2005

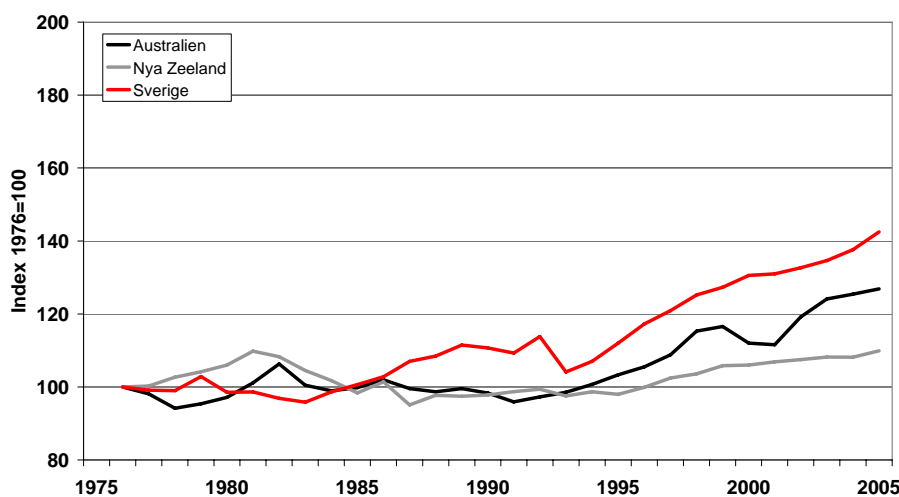

Japan har haft en större ökning av den reala arbetskraftskostnaden än Sverige. Detta beror främst på den kraftiga uppgången mellan 1965 och 1975. Liksom i Sverige bryts den kraftiga reala ökningen i Japan kring mitten av 1970-talet.

De reala arbetskraftskostnaderna har under hela perioden ökat betydligt långsammare i USA än i Japan och Sverige. Under de senaste 25 åren har ökningen varit endast 0,2 procent per år.

Under hela perioden 1960–2005 var den genomsnittliga reala förändringen av arbetskraftskostnaden i Japan 3,6 procent per år och i USA 0,8 procent per år.

Diagram 7.5 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1976=100, Australien och Nya Zeeland, 1976–2005

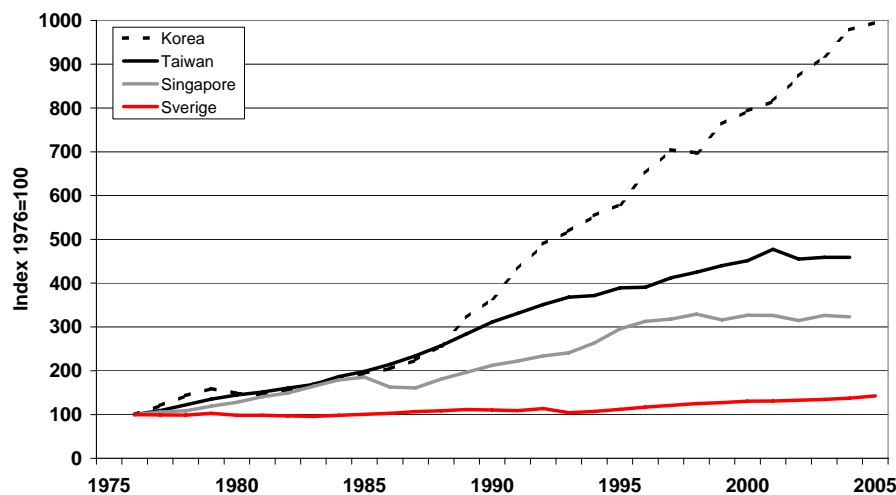

Både Australien och Nya Zeeland hade totalt över perioden 1976–2005⁹ en lägre ökning av den reala arbetskraftskostnaden än Sverige. Fram till 1994 hade den reala arbetskraftskostnaden inte ökat alls i de två länderna men från och med 1995 har en ökning skett, framför allt i Australien.

I Sverige var den genomsnittliga reala ökningen av arbetskraftskostnaden under den här perioden 1,5 procent per år. I Australien var den 0,9 procent och i Nya Zeeland 0,2 procent per år.

⁹ Då det inte funnits data tillgänglig från 1960 för Australien och Nya Zeeland redovisas perioden 1976–2005.

Diagram 7.6 Real förändring av arbetskraftskostnad, index 1976=100, Korea, Taiwan och Singapore, 1976–2005

I Korea, Taiwan och Singapore har den reala ökningen av arbetskraftskostnaden efter 1985 varit betydligt större än i Sverige. Den mest anmärkningsvärda ökningen har skett i Korea där den genomsnittliga ökningen sedan 1976 varit 8,4 procent per år. I Taiwan var ökningen 5,9 procent per år och i Singapore 4,4 procent.

Sammanfattning

Real arbetskraftskostnad

- De reala arbetskraftskostnaderna i Sverige ökade under perioden 1960–1976 med nästan 6 procent per år. Under perioden 1977–1993 var de i stort sett oförändrade. Därefter har de ökat med 2,6 procent per år.
- Under hela perioden 1960–2005 har Sverige, Norge och Danmark haft en väldigt likartad utveckling av den reala arbetskraftskostnaden. I Finland har den reala förändringen varit större än i de övriga nordiska länderna.
- De flesta europeiska länder hade höga ökning av de reala arbetskraftskostnaderna fram till mitten av 1970-talet för att därefter ha betydligt lägre real ökning. Sverige avviker med en svagare utveckling under perioden 1977–1993 och med en starkare för perioden 1994–2005.
- Av de jämförda länderna har USA haft den lägsta reala ökningen. Den största ökningen av den reala arbetskraftskostnaden återfinns i Japan under perioden 1960–1975 och i Korea efter 1975.
- Den reala arbetskraftskostnaden ökade mycket i de asiatiska länderna från mitten av 1980-talet fram till början av 2000-talet. En motsvarande ökning inträffade från början av 1960-talet till mitten av 1970-talet i Sverige.

8. Ger högre löneökningar högre reallön?

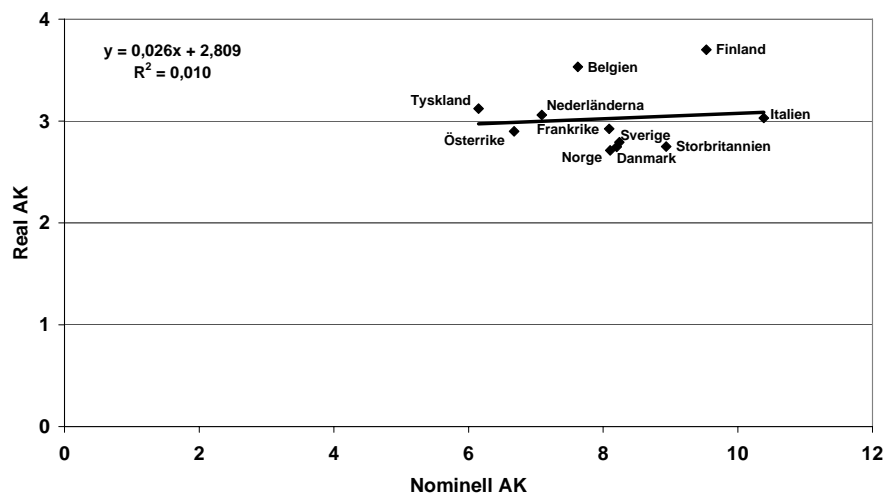
Ger högre löneökningar också högre reallöner? Diagram 8.1 och 8.5 i detta kapitel belyser sambandet mellan ökningen av de nominella och reala arbetskraftskostnaderna. Sambandet undersöks med stöd av data över utvecklingen i ett antal västeuropeiska länder under två olika tidsperioder.

Varje punkt i diagrammen representerar ett land och punktens läge bestäms av den genomsnittliga ökningen av den nominella respektive den reala arbetskraftskostnaden under perioden. För att få svar på frågan om det finns ett samband görs en s.k. korrelationsanalys. Resultat visas i form av en trendlinje, ekvationen för denna linje samt ett värde på R^2 . Resultaten visas i respektive diagram. R^2 -värdet är ett mått på hur starkt sambandet mellan de två variablerna är.

R^2 visar förklaringsgraden, det vill säga hur stor del av förändringen av variabeln på y-axeln som kan förklaras av förändringar av variabeln på x-axeln. R^2 kan variera mellan värdet 0 och 1. Ju närmare värdet på R^2 är 1 ju starkare är sambandet.¹⁰ Koefficienten framför x-värdet i ekvationen visar hur mycket y (reala arbetskraftskostnaden) förändras om x-värdet (nominella arbetskraftskostnaden) ökar med en enhet.

I diagram 8.2–8.4 och 8.6 analyseras andra samband med hjälp av samma metod.

Diagram 8.1 Samband mellan nominell och real arbetskraftskostnad, Västeuropa, 1961–2005

Punkterna i diagram 8.1 representerar elva västeuropeiska länder. Punkternas placering bestäms av den genomsnittliga årliga nominella och reala ökningen av arbetskraftskostnaden i respektive land under perioden 1961–2005. R^2 är nära noll. Det verkar inte finnas något samband mellan nominell och real ökning av arbetskraftskostnaden. De länder som haft en högre nominell ökning har inte haft en högre real ökning av arbetskraftskostnaden. Det finns skillnader i reallöneökning men dessa skillnader måste bero på andra faktorer.

¹⁰ Man bör observera att analysen egentligen bara visar på om det finns något samband, inte orsaken till ett eventuellt samband. Det kan finnas andra bakomliggande variabler som påverkar de undersökta variablerna.

Diagram 8.2 Samband mellan nominell arbetskraftskostnad och prisutveckling, Västeuropa, 1961–2005

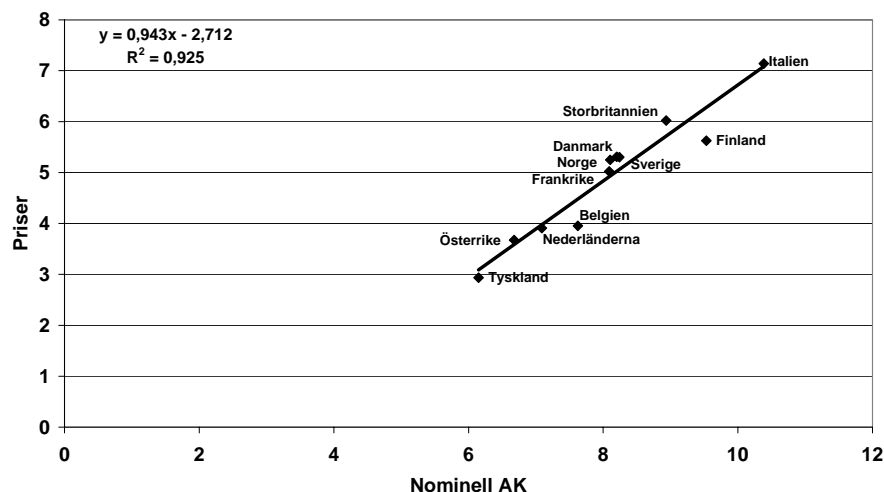

Diagram 8.2 visar på sambandet mellan den nominella ökningen av arbetskraftskostnaden och prisökningstakten för samma länder under samma period. Sambandet är mycket starkt. Värdet på R^2 är nära 1. De länder som har haft en högre nominell ökning av arbetskraftskostnaden har även haft en högre prisökningstakt. Koefficienten framför x i ekvationen är också nära ett, eller 0,943. Det betyder att om de nominella lönerna ökat med en procent mer i ett land så har priserna ökat med 0,943 procent mer.

Diagram 8.3 Samband mellan nominell arbetskraftskostnad och växelkurs, Västeuropa, 1961–2005

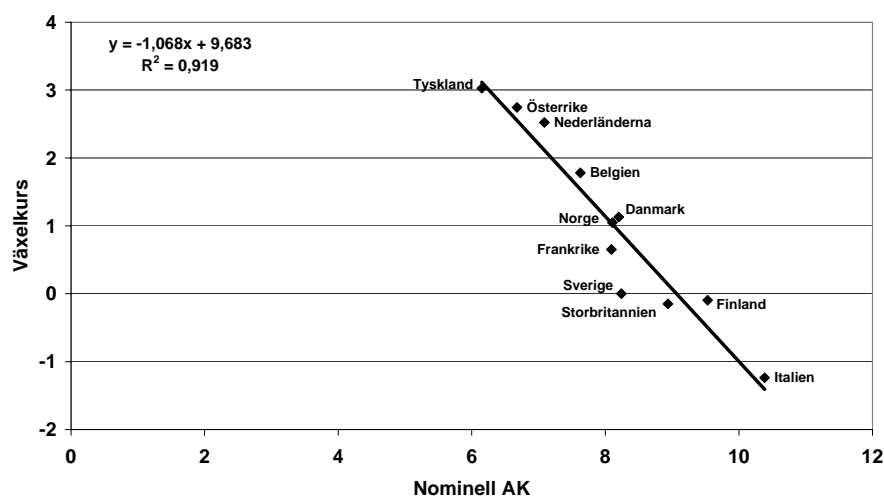
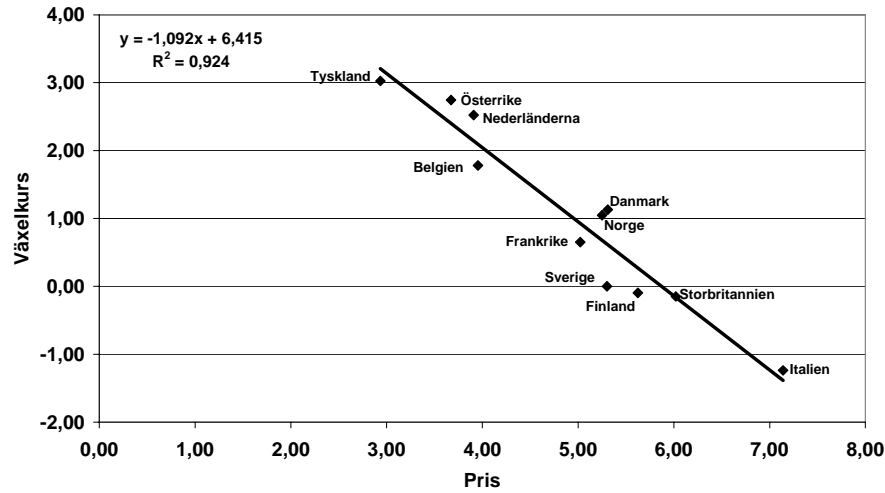

Diagram 8.3 visar på sambandet mellan ökningen av den nominella arbetskraftskostnaden och utvecklingen av de olika ländernas växelkurser. Även här finns ett mycket starkt samband. R^2 -värdet är nära 1 (0,919). Kurvan i detta diagram lutar åt andra hållet och koefficienten framför x -värdet i ekvationen är negativ (-1,068). Det innebär att sambandet är negativt. I de länder som haft en procentenhets högre ökning av arbetskraftskostnaden har växelkursen sjunkit med i stort sett en procentenhet (-1,068). En hög ökning av de nominella arbetskraftskostnaderna innebar under perioden 1961-2005 inte en högre ökning av de reala arbetskraftskostnaderna. Däremot var en högre

ökning av de nominella arbetskraftskostnaderna sammankopplad med en högre prisutveckling och en försvagning av växelkursen. Det tyder på att det även bör existera ett samband mellan prisutveckling och växelkurs.

Diagram 8.4 Samband mellan pris- och växelkursförändring, Västeuropa, 1961–2005

Det är också precis vad som visas i diagram 8.4. De länder som haft en hög prisutveckling har haft en sämre utveckling av växelkursen. Diagram 8.2-8.4 visar på väldigt starka samband, R^2 -värdet är över 0,9 i alla tre fallen. Sambandet mellan pris- och växelkursförändring illustreras även i tabell 8.1.

Tabell 8.1 *Prisförändring och växelkursförändring, 1976–2005*

	Pris	Växelkurs	Summa		Pris	Växelkurs	Summa
Belgien	3,6	2,4	6,0	Kanada	4,5	1,4	5,8
Finland	4,8	1,1	5,8	USA	4,4	2,0	6,4
Frankrike	4,7	1,3	6,0	Japan	2,0	5,3	7,3
Irland	6,2	0,8	7,1	Korea	7,1	-0,5	6,6
Italien	7,5	-1,0	6,5	Taiwan	3,4	2,5	5,9
Nederländerna	3,0	3,2	6,2	Singapore	2,0	3,2	5,2
Portugal	11,5	-4,1	7,3	Australien	6,0	0,2	6,2
Spanien	7,9	-0,9	7,0	Nya Zeeland	6,9	0,2	7,0
Tyskland	2,6	3,5	6,1				
Österrike	3,1	3,5	6,6				
Danmark	4,6	1,8	6,4				
Norge	5,0	1,3	6,2				
Schweiz	2,3	4,5	6,8				
Storbritannien	5,4	1,3	6,7	Sverige	5,3	0,0	5,3

Tabell 8.1 visar den genomsnittliga procentuella förändringen per år av priser och växelkurser, samt summan av dessa förändringar under perioden 1976-2005¹¹.

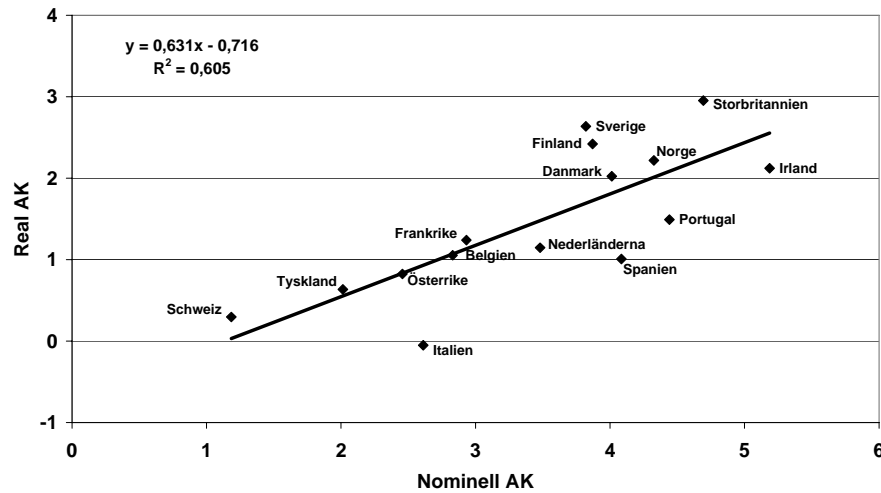
Skillnaderna i förändringarna av priser och växelkurser jämnar ut varandra så att summan blir relativt lika för samtliga länder. De länder som haft en hög förändring i prisnivån har haft en svagare utveckling av växelkursen.

Hur ser sambanden ut under de senaste 10 åren?

Diagram 8.1–8.4 gav en bild av olika samband under hela perioden 1961–2005. Det är en lång period med olika makroekonomiska förhållanden. Den ekonomiska politiken, bl.a. i form av penning- och valutapolitik har under denna period varierat högst betydligt både över tiden och mellan länderna. Under de senaste 10 åren har de västeuropeiska länderna haft en mer likartad ekonomisk politik. Ankaret i alla ländernas ekonomiska politik är en penningpolitik inriktad på låg och stabil inflation. Kan detta ha ändrat på sambanden?

¹¹ I tabell 8.1 har vi valt att ta med också ett antal länder utanför Europa. Då uppgifter saknas för vissa länder före 1976 är perioden 1976-2005.

Diagram 8.5 Samband mellan nominell och real arbetskraftskostnad, Västeuropa, 1995–2005

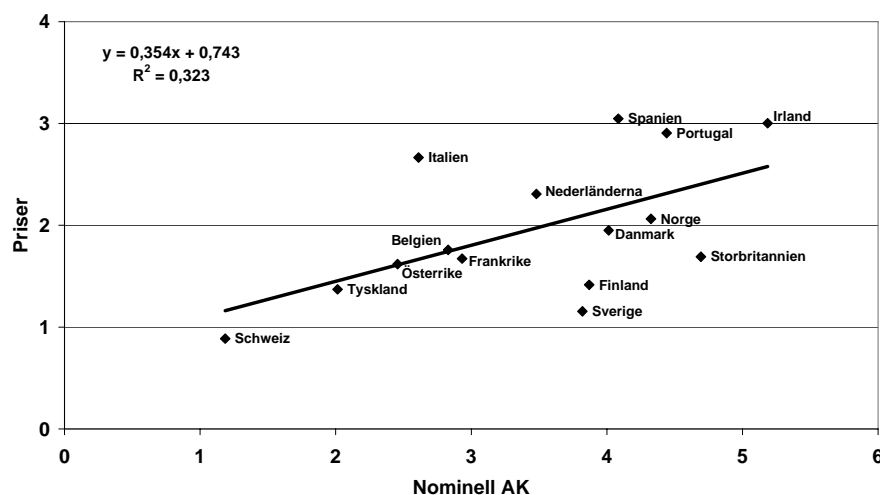

Till skillnad från perioden 1961–2005 finns det under perioden 1995–2005 ett samband mellan ökningen av nominell och real arbetskraftskostnad. Länder som haft en högre nominell ökning av arbetskraftskostnaden har även haft en högre real ökning. Koefficienten framför x-värdet (0,631) indikerar att om ett land haft en procentenhets högre nominell ökning av arbetskraftskostnaden har det landet haft cirka två tredjedels procentenhets högre real ökning.

Det måste i sin tur innebära att sambandet mellan ökningen av de nominella lönerna och prisökningstakten blivit svagare. Det är också vad diagram 8.6 visar. Sambandet mellan nominell förändring av arbetskraftskostnaden och prisutvecklingen var svagare 1995–2005 än under hela perioden 1961–2005.

Skillnaden mellan sambanden under perioden 1995–2005 och perioden 1961–2005 beror på att förutsättningarna nu är annorlunda. I alla länder förs nu en likartad ekonomisk politik. En ekonomisk politik inriktad på låg och stabil inflation.

Diagram 8.6 Samband mellan nominell arbetskraftskostnad och prisutveckling, Västeuropa, 1995–2005

Den nya ekonomiska politik som idag råder i de västeuropeiska länderna innebär att sambandet mellan löneökningar och prisökningar blivit lägre. Istället ökar sambandet mellan ökningen av de nominella och reala arbetskraftskostnaderna. Möjligheterna är större för löntagarna att få ut en högre real löneökning genom att ta ut högre nominella löneökningar. "Priset" som löntagarna riskerar att få betala är idag i mindre utsträckning att högre nominella ökningar leder till högre prisökningar och i större utsträckning att högre löneökningar, via en stram penningpolitik, leder till ökad arbetslöshet. Ett annorlunda sätt att uttrycka dessa samband är att om utrymmet för reala löneökningar är större i ett land jämfört med ett annat land så bör också de nominella lönerna öka mer i det landet.

Sammanfattning

Hela perioden 1960–2005

- Det går inte att finna något samband som visar på att högre ökning av arbetskraftskostnader också leder till högre reala ökningar av dessa.
- Det går att visa på starka samband mellan ökningen av arbetskraftskostnader, prisökningstakt och växelkursernas utveckling.
- Länder med en högre ökning av arbetskraftskostnader har också högre prisökningstakt och sjunkande växelkurs jämfört med länder med en lägre ökning av löner och arbetskraftskostnader.

Senaste 10 åren 1995–2005

- Om man bara ser till utvecklingen under de senaste 10 åren blir sambanden annorlunda.
- Högre ökning av arbetskraftskostnader leder till något högre prisökningstakt men också till högre real ökning av arbetskraftskostnaderna.
- Risken för att höga ökningar av arbetskraftskostnaderna enbart ska leda till högre ökning av priserna är mindre samtidigt som risken för ökad arbetslöshet är större.

9. Innebär globalisering slut på reallöneökningar?

Vissa ekonomer hävdar att globaliseringen innebär att reallönerna i Sverige och västvärlden måste sjunka. Andra ekonomer hävdar att dessa farhågor är betydligt överdrivna. De kan vara klokt att inte ha för tvärsäkra svar på vad framtiden för med sig. Vår uppfattning är ändå att de som hävdar att globaliseringen skulle innebära slutet för de reala löneökningarna har dåligt stöd för detta både i teorin och när man tittar på vad som hänt i praktiken så här långt.

I kapitel 7 beskrivs utvecklingen av de reala arbetskraftskostnaderna. I detta kapitel fyller vi på denna beskrivning utifrån frågeställningen om det finns stöd för uppfattningen att globaliseringen innebär ett slut på perioden av reallöneökningar. Dessutom görs en kortfattad teoretisk beskrivning av vad som bestämmer utvecklingen av de reala arbetskraftskostnaderna.

Det är svårt att ange ett exakt datum för när globaliseringen inträder. En möjlig och av flera använd utgångspunkt är att utgå från att vi levt i en globaliserad värld under de senaste 10 åren. Genom att jämföra utvecklingen under denna period med utvecklingen under åren från mitten av 1970-talet fram till mitten av 1990-talet kan man få ett mått på om globaliseringens tidevarv inneburit lägre reala löneökningar.

Tabell 9.1 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, OECD-länder, 1976-1994 och 1995-2005

	1976-1994	1995-2005		1976-1994	1995-2005
Belgien	2,0	1,1	Österrike	2,2	0,8
Finland	2,8	2,4	Danmark	0,9	2,0
Frankrike	2,1	1,2	Norge	1,1	2,2
Irland	1,7	2,1	Schweiz	1,0	0,3
Italien	1,2	-0,1	Storbritannien	1,7	3,0
Nederländerna	1,0	1,1	Japan	1,6	1,0
Portugal	0,0	1,5	Kanada	1,0	0,4
Spanien	2,2	1,0	USA	-0,1	0,9
Tyskland	2,0	0,6	Sverige	0,8	2,6

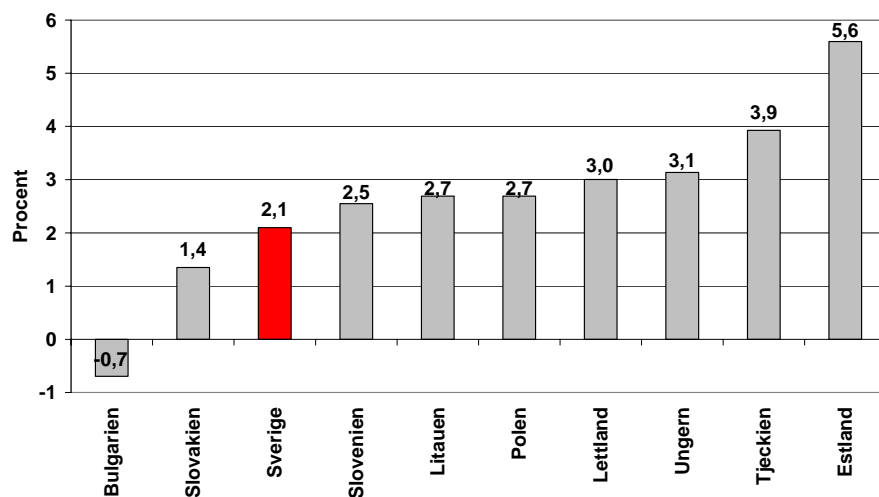
Tabell 9.1 visar den genomsnittliga årliga reala förändringen av arbetskraftskostnaden för 18 OECD-länder under tidsperioderna 1976-1994 och 1995-2005. Det går inte att finna någon entydig bild. Vissa länder hade en högre ökning under den första perioden medan andra hade en högre under den senare. Sverige är ett av de länder som definitivt klarat sig bättre under de senaste 10 åren. De reala arbetskraftskostnaderna ökade med 0,8 procent per år under perioden 1976-1994 för att sedan stiga med hela 2,6 procent per år under perioden 1995-2005. Sverige tycks således klara globaliseringens tidevarv bättre och är faktiskt det land som visar på den högsta ökningen jämfört med perioden innan.

Reallöneökningarna i Östeuropa och Asien

I kapitel 3 visas i diagram 3.4 den nominella förändringen av arbetskraftskostnaden för de östeuropeiska länderna under perioden 1998-2005. Ungern hade den högsta nominella ökningen av de östeuropeiska länderna och Lettland hade den lägsta. När hänsyn tas till

inflationen blir bilden annorlunda. Estland har haft den högsta reala ökningen av arbetskraftskostnaden med i snitt 5,6 procent per år.

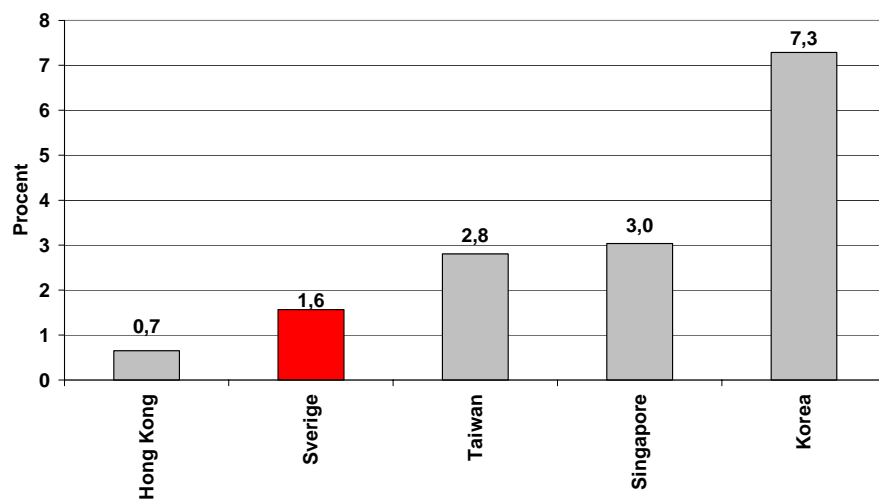
Diagram 9.1 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, Östeuropa, 1998–2005

Av diagram 3.4 framgår att Bulgarien under den här tidsperioden haft en nominell ökning av arbetskraftskostnaden med nästan 5 procent per år. När hänsyn tas till inflationen ser vi att det inte alls har skett någon real ökning. I själva verket har den reala arbetskraftskostnaden minskat med i snitt 0,7 procent per år.

Diagram 9.1 visar att flertalet länder i Östeuropa har en högre ökning av de reala arbetskraftskostnaderna än Sverige men några har även haft mindre och skillnaderna mellan länderna är påtaglig. Det går tydligen väsentligt bättre för Estland än för Bulgarien.

Diagram 9.2 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, Asien, 1991–2004¹²

Taiwan, Singapore och Korea hade en högre real ökning av arbetskraftskostnaden än Sverige under perioden 1990–2005. Störst ökning skedde i Korea där den genomsnittliga reala ökningen var 7,3 procent per år.

De flesta av de östeuropeiska och de asiatiska länderna har alltså haft en högre real ökning av arbetskraftskostnaden än Sverige under den senaste tiden. Det innebär att de hämtar in på Sverige och nivån på arbetskraftskostnaden i de länderna närmar sig den svenska. Detta kan liknas vid situationen under 1960- och 70-talen när bland annat Sverige och Japan hämtade in på USA och Kanada.

Hur gick det när Sverige och Japan hämtade in på USA och Kanada?

1960 hade USA och Kanada högre arbetskraftskostnad än Sverige och Japan men under perioden 1961–1975 hämtade Sverige och Japan in på USA och Kanada.

¹² Vi väljer att redovisa utvecklingen i Asien under perioden 1991–2004 för att minska effekten av de kraftiga svängningar som skedde i vissa länder under enstaka år under mitten av 1990-talet

Diagram 9.3 Årlig real förändring av arbetskraftskostnaden, USA, Kanada, Japan och Sverige, 1961–1975

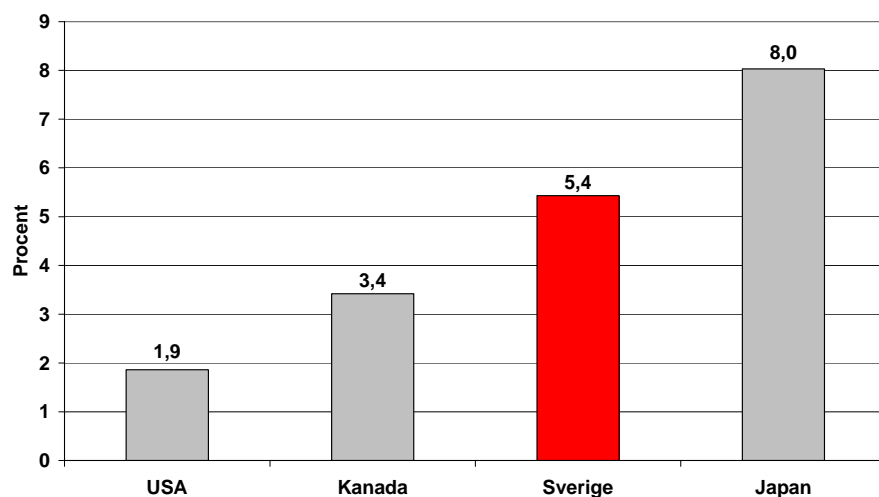

Diagram 9.1-9.3 visar att de länder som har en lägre arbetskraftskostnad ofta hämtar in på länderna med högre. Dessa perioder med inhämtning har dock inte inneburit att länderna med högre arbetskraftskostnad inte haft någon reallöneökning alls.

Vad bestämmer hur mycket reallönerna ökar?

Det viktigaste faktorn för om reallönerna ska öka eller inte är utvecklingen av produktiviteten. På lång sikt är överensstämmelsen mellan utvecklingen av reallöner och produktivitet stor. Utöver produktiviteten har också förändringar av relationen mellan arbete och kapital, d.v.s. hur mycket av företagets resultat som ska gå till vinster och hur mycket som ska gå till löner, betydelse. Om vinstandelarna ökar minskar utrymmet för löneökningar och tvärt om. En tredje faktor som har betydelse är utvecklingen av ett lands bytesförhållande. Sveriges bytesförhållande bestäms av hur priserna på det Sverige exporterar till omvärlden utvecklas i relation till hur priserna på det vi importerar utvecklas. Om priserna på det Sverige importerar ökar mer än priserna på det Sverige exporterar blir utrymmet för reallöner mindre.

Sverige har under de senaste tio åren haft högre produktivetsutveckling än tidigare men samtidigt har bytesförhållandena med omvärlden försämrats. Det krävs emellertid mycket kraftiga försämringar av bytesförhållandena för att hela det reala utrymmet ska försvinna. Om vi antar att produktiviteten ökar med två procent per år, vilket är lägre än som skett i Sverige under senare år, måste bytesförhållandena försämrats med cirka fem procent per år för att det reala utrymmet helt ska försvinna.¹³ Sedan 1990 har de svenska bytesförhållandena försämrats med ungefär en procent per år.

¹³ "Överdrivna farhågor om hotet från Kina", Arne Bigsten och Bertil Holmlund, Ekonomisk debatt nr 2/2006.

Sammanfattning

Innebär globaliseringen slutet på reallöneökningar?

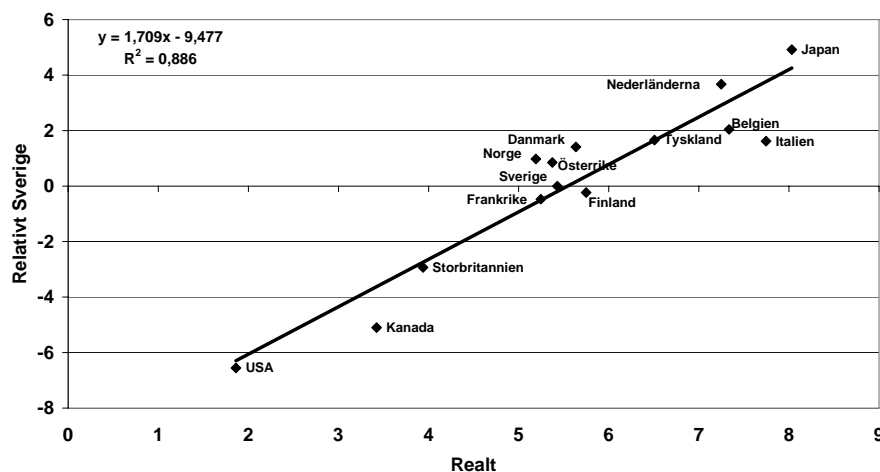
- Globaliseringen har inte inneburit en lägre ökning av reallönerna.
- För Sverige har globaliseringen inneburit stigande reallöner.
- Sverige tycks vara ett av de länder som gynnats mest av globaliseringen.
- Det finns skäl att tro att de länder som har låga arbetskraftskostnader och kan utnyttja inträdet på de globala ekonomiska marknaderna också kommer att ha högre reallöneökningar än Sverige.
- Att reallönerna ökar mer i dessa länder innebär inte att de inte kan öka i Sverige och andra ”äldre” industriländer.
- På lång sikt är det produktivitetens utvecklingen som är viktigast för hur reallönerna utvecklas, därtill har utvecklingen av relationen mellan löner och vinster och ett lands bytesförhållanden med omvärlden betydelse.

10. Kommer Asien och Östeuropa ifatt?

En fråga många ställer sig är om, och i så fall när, länderna i Östeuropa och Asien kommer att ha samma arbetskraftskostnader som Sverige. När kommer de ikapp? Något säkert svar på den frågan går inte att ge. Hur arbetskraftskostnaden i andra länder kommer att utvecklas relativt den svenska beror dels på hur kostnaderna ökar i respektive land, dels på vad som händer med växelkurserna. Hur arbetskraftskostnader och växelkurser utvecklas beror i sin tur på en mängd bakomliggande faktorer.

Om ett land ska kunna bära en högre arbetskraftskostnad än ett annat land måste produktiviteten i det landet vara högre. Om produktiviteten ökar snabbare i ett land än i ett annat land borde också ländernas arbetskraftskostnader närma sig varandra. Som vi beskrev i föregående kapitel finns ett starkt långsiktigt samband mellan produktivitetens utveckling i ett land och de reala arbetskraftskostnadernas utveckling. I diagram 10.1 och 10.2 använder vi ländernas reala arbetskraftskostnadsutveckling¹⁴ som ett mått på ländernas reala utveckling. Den fråga vi söker besvara är om det finns något samband mellan skillnaderna mellan utvecklingen av de reala arbetskraftskostnaderna i ett land och Sverige och de förändringar som sker i de relativa arbetskraftskostnaderna mellan landet i fråga och Sverige. Vi använder samma metod som i kapitel åtta.

Diagram 10.1 Arbetskraftskostnadsökning, realt och relativt Sverige, 14 OECD-länder, 1960–1975

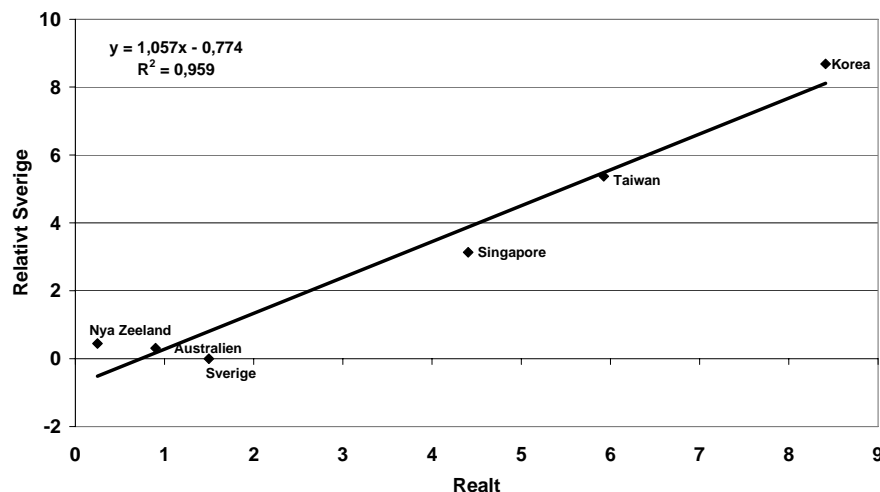

Perioden 1960 till 1975 representerar en period med stora skillnader i såväl real öknings-takt som förändringar i de relativa arbetskraftskostnaderna mellan de ”gamla” OECD-länderna. X-axeln i diagram 10.1 visar den genomsnittliga årliga reala förändringen av arbetskraftskostnaden. Y-axeln visar hur arbetskraftskostnaderna förändrats i genomsnitt per år under hela perioden 1960–75 relativt Sverige. De olika punkterna representerar 14 olika OECD-länder. Negativa tal på Y-axeln innebär att arbetskraftskostnaderna i de jämförda länderna sjunkit i relation till Sverige, positiva tal visar att landets relativa arbetskraftskostnad ökat jämfört med Sverige.

¹⁴ Man bör observera att vi i dessa jämförelser använder oss av utvecklingen av de reala arbetskraftskostnaderna för arbetare inom tillverkningsindustrin som mått på ländernas reala utveckling

Av diagram 10.1 framgår att det finns ett starkt samband mellan skillnader i olika länders ökning av de reala arbetskraftskostnaderna och förändringar av de relativa arbetskraftskostnaderna mellan länderna. Exempelvis ökade de reala arbetskraftskostnaderna i Sverige med cirka 3,5 procentenheter mer än i USA (5,5 procent jämfört med 2 procent) samtidigt som Sverige förbättrade sin relativa arbetskraftskostnad med hela 6 procent per år.

Diagram 10.2 Arbetskraftskostnadsökning, realt och relativt Sverige, Asien, 1976–2005

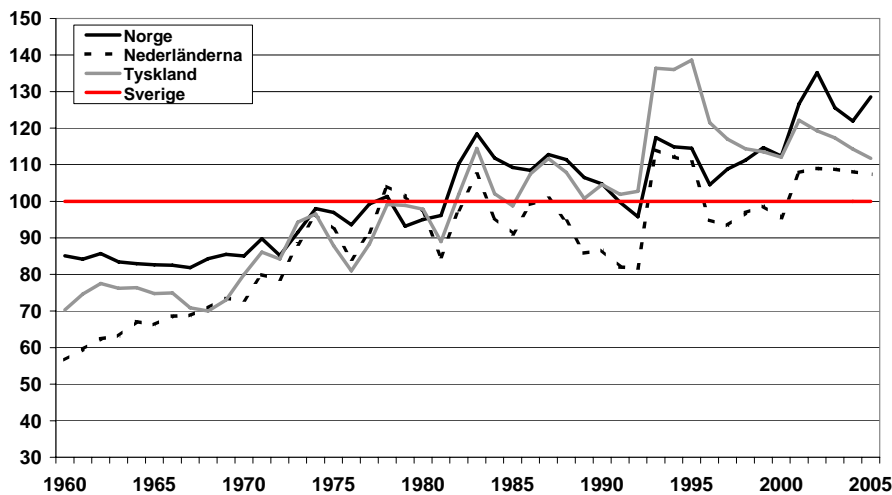
Under perioden 1976 till 2005 uppvisar olika länder i Asien stora skillnader i ökningen av de reala arbetskraftskostnaderna. Har det någon effekt på de relativa arbetskraftskostnaderna? Diagram 10.2 visar på ett mycket starkt samband ($R^2=0,959$). Exempelvis hade Korea en real ökning av arbetskraftskostnaden som var ungefär sju procent högre än den svenska samtidigt som den relativa arbetskraftskostnaden steg med över 8 procent per år.

En viktig slutsats är således att om länderna i Östeuropa och Asien ska komma ifatt Sverige så krävs att de har en högre real ökning av arbetskraftskostnaden och för att det ska vara möjligt krävs i sin tur att de har en högre produktivitetsökning.

Ytterligare exempel på förändringar av de relativa arbetskraftskostnaderna

Förändringarna av de relativa arbetskraftskostnaderna mellan olika länder är betydande. I kapitel 5 såg vi att Sverige år 1960 hade den högsta arbetskraftskostnaden i Europa. Fram till mitten av 1990-talet hämtade nästan alla länder in på Sverige och många länder har sedan mitten av 1990-talet haft en högre arbetskraftskostnad än Sverige. I diagram 10.3 och 10.4 ges ytterligare några exempel.

Diagram 10.3 Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Norge, Nederländerna, Tyskland, 1960–2005

Norge, Nederländerna och Tyskland är tre exempel på länder som har gått om Sverige när det gäller arbetskraftskostnader.

Det land som år 1960 hade klart högst arbetskraftskostnad var USA. Men liksom i fallet Sverige har resten av världen hämtat in på USA och i många fall gått om.

Diagram 10.4 Arbetskraftskostnad relativt den amerikanska, Sverige, Japan, Storbritannien, 1960–2005

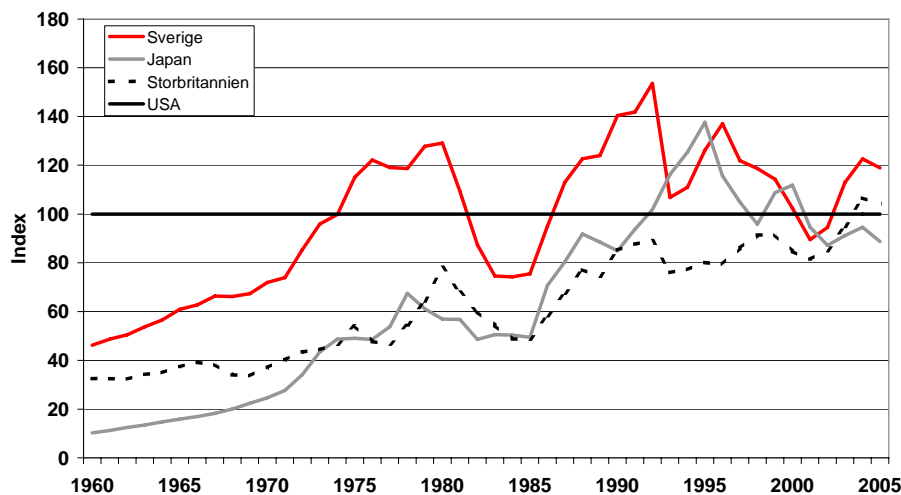
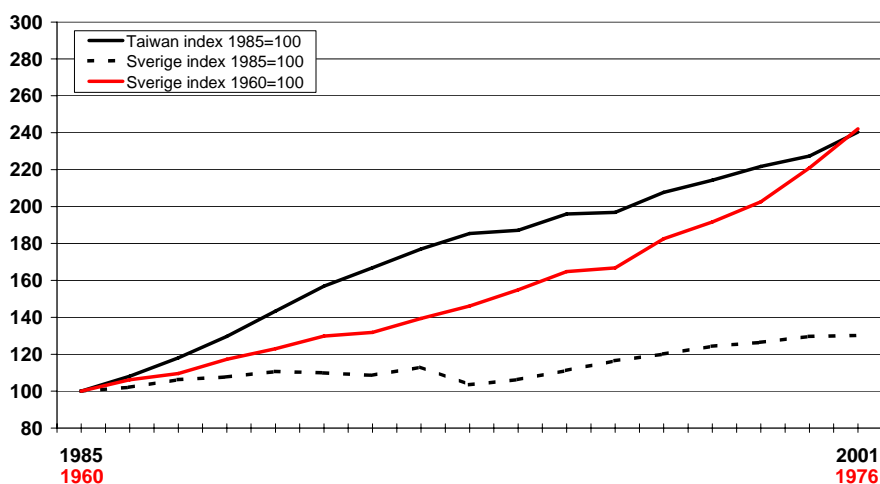

Diagram 10.3 och 10.4 visar att det kan gå ganska snabbt för länder med lägre arbetskraftskostnader att komma ikapp och till och med gå förbi andra länder. Men som framgick av beskrivningen i kapitel 5 kan det i andra fall ta lång tid eller t.o.m. inte ske någon utjämning alls. Exempel på länder med låga arbetskraftskostnader som inte hämtat in på Sverige är Portugal, Mexico och Nya Zeeland.

Länderna i Östeuropa, Kina, Indien med flera länder i Asien har en betydligt lägre arbetskraftskostnad än Sverige. I och med att de blir mer integrerade i världsekonomin kommer de sannolikt att närma sig Sverige och resten av västvärlden. Ett flertal länder

uppvisar en liknande utvecklingsbana även om de startar vid olika tidpunkter och utvecklingen kan ta lite olika tid. En intressant jämförelse är den mellan utvecklingen för Sverige och för Taiwan.

Diagram 10.5 Real förändring av arbetskraftskostnad, Taiwan och Sverige, index 1985=100 och 1960=100, 1985–2001 och 1960–1976

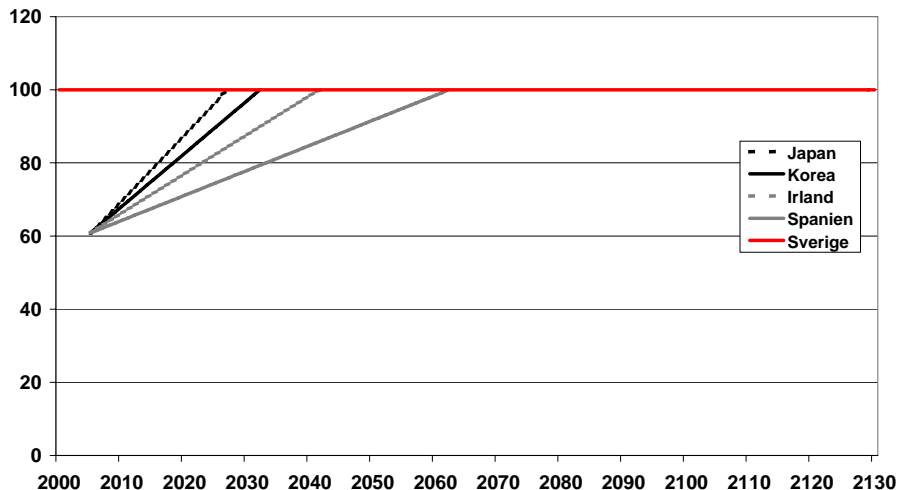
Diagrammet visar att Sverige hade en betydligt lägre höjning av de reala arbetskraftskostnaderna jämfört med Taiwan under perioden 1985–2001. Om man däremot jämför utvecklingen i Taiwan under perioden 1985–2001 med utvecklingen i Sverige under perioden 1960–1976 framgår de reala arbetskraftskostnaderna i de två länderna under dessa två olika tidsperioder utvecklades på ett liknande sätt.

Möjliga framtidsscenarioer

Det går inte att förutsäga när de nya ekonomierna kommer ifatt och får samma arbetskraftskostnad som Sverige. Utvecklingen har varierat och kommer med all säkerhet att variera mellan olika länder. Som en illustration kan man ändå skapa några olika framtids-scenarioer som bygger på att utvecklingen för ett visst land ska följa ett annat lands utveckling.

För att göra detta har vi valt ut tre länder: ett västeuropeiskt, Spanien, ett östeuropeiskt, Estland och ett asiatiskt, Korea. Dessa tre länder har i dagsläget en betydligt lägre arbetskraftskostnad än Sverige och man kan därför, enligt resonemanget ovan, tänka sig att de kommer att hämta in på Sverige. Med vilken takt detta kommer att ske vet vi inte, därför redovisar vi i diagrammen fyra olika möjliga ökningstakter för varje land. Som möjliga ökningstakter väljs de ökningstakter som Irland, Spanien, Korea och Japan haft under perioden 1976–2005.

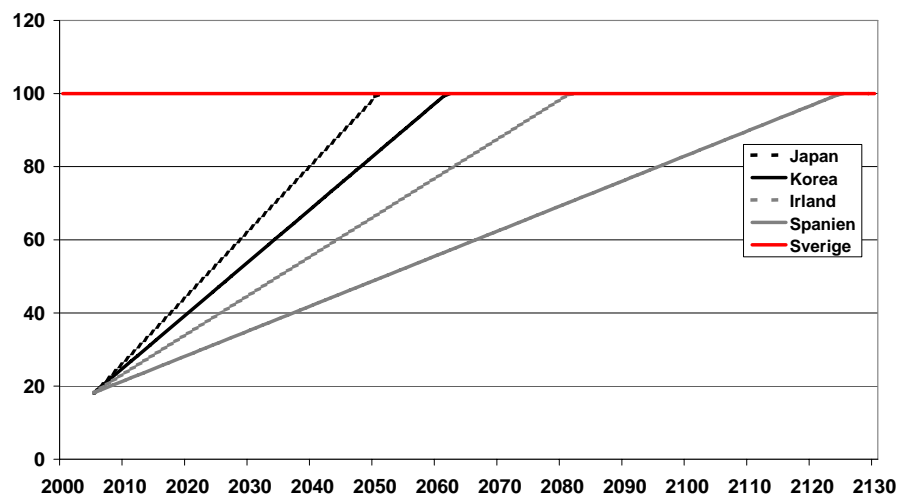
Diagram 10.6 Möjliga framtidsscenarier, Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Spanien

Diagrammet visar möjliga scenarier för utvecklingen av Spaniens arbetskraftskostnad relativt den svenska. De fyra linjerna representerar hur utvecklingen i Spanien skulle se ut om den följer den utveckling som Japan, Korea, Irland respektive Spanien haft de senaste 20 åren.

År 2005 var arbetskraftskostnaden i Spanien 132 kronor, vilket motsvarade 61 procent av den svenska samma år. Om arbetskraftskostnaden i Spanien skulle utvecklas gentemot den svenska i samma takt som den gjort i Japan de senaste 20 åren skulle Spanien vara ikapp Sverige om 22 år, år 2027. Skulle kostnaden öka i en något långsammare takt, som den gjort i Korea, skulle det ta 27 år. Med ökningstakt som i Irland skulle det ta 37 år och om Spanien skulle fortsätta i samma ökningstakt som de själva har haft de senaste 20 åren skulle de komma ikapp Sverige om 57 år, år 2062.

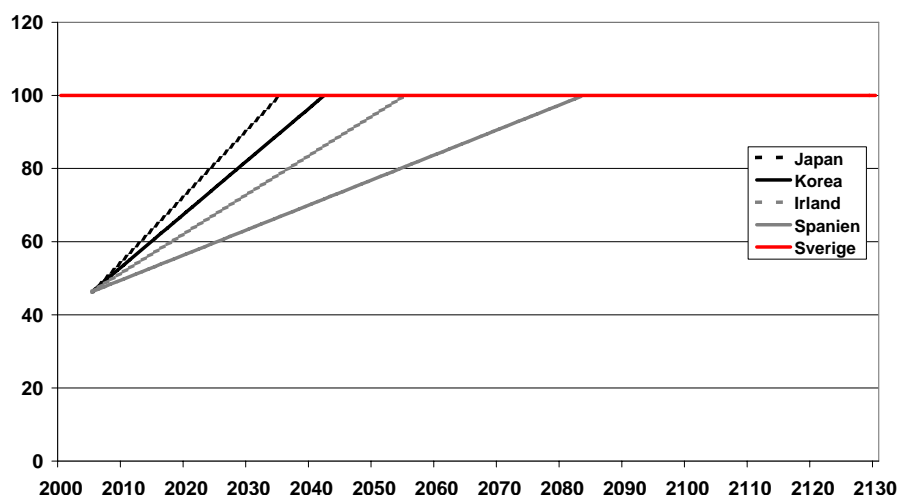
Diagram 10.7 Möjliga framtidsscenarier, Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Estland

Estland hade år 2005 en arbetskraftskostnad som motsvarade 18 procent av den svenska. Med Japans ökningstakt skulle det ta 46 år för Estland att komma ikapp Sverige. Med

Koreas ökningstakt skulle man vara ikapp år 2062, om 57 år och med Irlands ökningstakt 20 år senare, år 2082. Om Estland skulle ha samma ökningstakt som Spanien skulle det ta 120 år att komma ikapp.

Diagram 10.8 Möjliga framtidsscenarioer, Arbetskraftskostnad relativt den svenska, Korea

Arbetskraftskostnaden i Korea var år 2005 ca 101 kronor vilket motsvarade 46 procent av den svenska. Om Korea utvecklas med samma ökningstakt som Japan haft de senaste 20 åren skulle det ta 30 år att nå Sveriges nivå. Med samma utveckling som de själva haft skulle det ta 37 år och man skulle då vara ikapp år 2042. Med en lägre ökningstakt, såsom den i Irland skulle det ta 50 år och med Spaniens ökningstakt skulle Korea inte vara ikapp Sverige förrän år 2083, om 78 år.

Tabell 10.1 Möjliga framtidsscenarioer, När kommer arbetskraftskostnaden upp i samma nivå som Sverige?

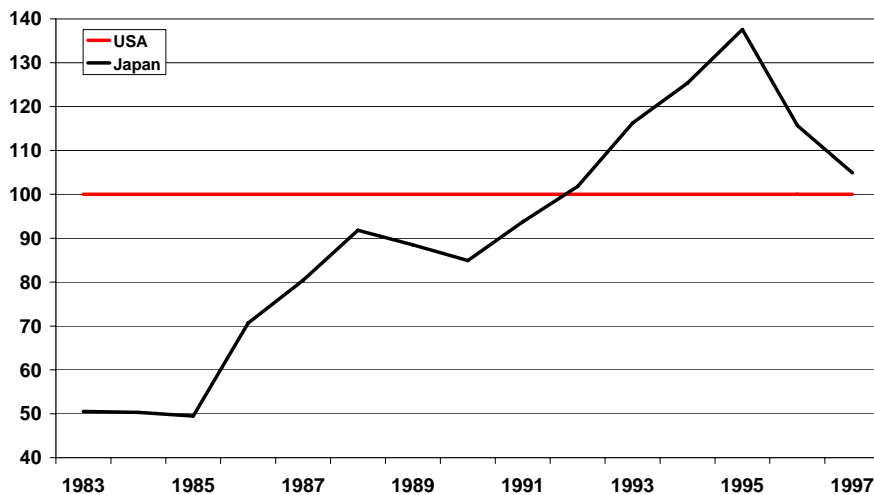
	Med ökningstakt som:			
	Japan	Korea	Irland	Spanien
Spanien	2027	2032	2042	2062
Estland	2051	2062	2082	2125
Korea	2035	2042	2055	2083

Tabellen sammanfattar vid vilka årtal Spanien, Estland och Korea skulle nå en arbetskraftskostnad som motsvarar den svenska givet att de i fortsättningen har en likadan utveckling som Japan, Korea, Irland respektive Spanien haft de senaste 20 åren.

Exempel på riktigt snabba förändringar

Historien visar även att det kan gå snabbare att hämta in ett försprång än i de ovan beskrivna fallen. Ett exempel på det är när Sverige gick från att år 1960 ha en arbetskraftskostnad som motsvarade 46 procent av den amerikanska till att år 1975 ha 15 procent högre arbetskraftskostnad än USA (se diagram 10.4). Ett ännu extremare fall är Japans utveckling 1985–1995.

Diagram 10.9 Arbetskraftskostnad relativt den amerikanska, Japan, 1983–1997

1985 var arbetskraftskostnaden i Japan 50 procent av den amerikanska. Bara fyra år senare var arbetskraftskostnaden uppe i 92 procent av den amerikanska och tio år senare 1995 hade Japan en arbetskraftskostnad som var 37 procent högre än den amerikanska. Dessa stora förändringar beror till stor del på kraftiga förändringar av värdet på den amerikanska dollarn i förhållande till den japanska yenen.

Sammanfattning

Kommer Asien och Östeuropa ifatt?

- Om de reala arbetskraftskostnaderna utvecklas snabbare i ett land än i ett annat så kommer landets relativa arbetskraftskostnad att förbättras.
- De finns starka skäl som talar för att länderna i Östeuropa och Asien kommer att närma sig och kanske komma ifatt den svenska arbetskraftskostnadsnivån.
- Hur snabbt detta går beror på hur snabb den ekonomiska utvecklingen blir och hur mycket snabbare produktiviteten utvecklar sig i dessa länder. Med stor sannolikhet kommer detta ändå att dröja ett antal decennier.
- Det finns exempel på då mycket stora förändringar av de relativa arbetskraftskostnaderna skett på mycket kort tid. Det finns också exempel på länder med låga arbetskraftskostnader som inte tycks förbättra sin relativa position.

11. Metod, källor och definitioner

Källor

Nivåer och förändringar i arbetskraftskostnad och lön skiljer sig åt beroende på vilken källa som använts. Främsta källan för rapporten är statistik från US Department of Labor. I publikationen *Comparisons of hourly compensation costs* hämtas data från urvalsundersökningar som genomförts i de olika länderna. De uppgifter som redovisas för Sverige har hämtats från Statistiska centralbyråns (SCB) lönestrukturstatistik. I *Comparisons of hourly compensation costs* redovisas lön för arbetad tid, total lön och arbetskraftskostnad per timme. Nackdelen är att uppgifterna endast gäller arbetare och inte tjänstemän. Fördelen är att det finns statistik för flera lönebegrepp, lönenivåer i absoluta tal (inte bara index eller förändringstal) och långa tidsserier. Det finns också en tydlig ambition att göra statistik från de olika nationella producenterna jämförbar.

En andra källa i rapporten är Eurostats *Labour Cost Index (LCI)*. I LCI ingår både arbetare och tjänstemän inom tillverkningsindustrin. De uppgifter som redovisas för Sverige hämtas från SCB:s konjunkturlönestatistik. LCI redovisas bara som förändring från kvartal till kvartal eller från år till år.

US Department of Labor har inga uppgifter om arbetskraftskostnad för de östeuropeiska länderna. Inte heller Eurostat redovisar uppgifter över arbetskraftskostnadsnivån för 2003. För att ändå ge en bild av arbetskraftskostnadsnivån har en undersökning som genomfördes 2000 (Labour Cost Survey) räknats upp med hjälp av LCI.¹⁵ Uppgifterna för Östeuropa innehåller både arbetare och tjänstemän inom tillverkningsindustrin.

I Labour Cost Surveys begrepp ”arbetskraftskostnad” ingår, förutom lön och arbetsgivarens avtalade och lagstadgade kostnader för arbetskraften, även kostnader för exempelvis tjänstebil, läkemedel, matsal, lärlingar med mera. Begreppet innehåller därför mer än vad arbetskraftskostnadsbegreppet i exempelvis LCI gör.

Comparisons of hourly compensation costs sträcker sig fram till 2004. År 2005 bygger därför på prognoser. Prognoser för löner och arbetskraftskostnader har hämtats från OECD:s *Economic Outlook, Compensation per employee in the business sector* (nummer 78, december 2005). Förändringstalet mellan 2004 och 2005 från den serien har använts på serien från *Comparison of hourly compensation costs* för att få ett värde för 2005. För en del länder saknas uppgifter för 2005 på grund av att prognos saknas. Detta har noterats under aktuellt diagram eller tabell.

Länder

I *Comparisons of hourly compensation costs* redovisas följande länder i Europa: Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike. Statistiken för Tyskland gäller Västtyskland. Övriga länder som ingår i publikationen och som vi har valt att redovisa i rapporten är Australien, Brasilien, Hong Kong, Japan, Kanada, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Taiwan, Singapore och USA.

¹⁵ Labour Cost Survey genomförs vart fjärde år och publiceras två år efter utgången av det undersökta året. Publiceringen av undersökningen gällande år 2004 beräknas komma i slutet av 2006.

LCI finns för Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Portugal, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike. LCI finns även för en del östeuropeiska länder: Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Slovakien, Slovenien, Tjeckien och Ungern. För de flesta länder finns data från 1996.

Störst vikt har lagts vid analys av utvecklingen i Sveriges viktigaste konkurrentländer. Ett konkurrentland av betydelse definieras utifrån landets betydelse i Internationella valutafondens vikter, Total Competitiveness Weights (TCW). TCW utgår från vilken betydelse olika länder har för ett enskilt lands handel med bearbetade varor. Hänsyn tas också till den konkurrens ett lands inhemska företag möter på hemmamarknaden och på marknader i tredje land.

Tidsperioder

Val av tidsperioder är till stor del beroende av hur långa tidsserier de olika statistikproducenterna tillhandahåller. Den främsta tidsperiod som analyseras är 1960-2005. För vissa länder har vi endast data för perioden 1975-2005 och då har den perioden använts. Statistik för de flesta östeuropeiska länder finns endast från och med mitten av 1990-talet, tidsperioden vi har valt för dessa länder är 1998-2005.

Lönebegrepp

I Comparisons of hourly compensation costs används tre begrepp: *lön för arbetad tid*, *total lön* och *arbetskraftskostnad*.

Lön för arbetad tid är tid- och prestationslön med tillägg för regelbunden bonus, oekväm arbetstid, övertid och skift med mera. Lägg sedan övrig lön till, som är helglön, semesterlön, bonus som betalas ut oregelbundet och andra ersättningar, fås *total lön*. Den totala lönen tillsammans med lagstadgade arbetsgivaravgifter och avtalade försäkringar (samt sjuklön) är den totala *arbetskraftskostnaden*.

Det bör observeras att US Department of Labors och SCB:s definitioner inte är likadana. När US Department of Labor redovisar lön för arbetad tid för Sverige hämtas uppgiften ”total lön” från SCB:s lönestrukturstatistik. Det innebär att övertidsersättning inte ingår i begreppet lön för arbetad tid, trots att den ska göra det enligt definitionen. Däremot ingår helglön.

	Lön för arbetad tid
<i>Lön för arbetad tid + Övrig lön</i>	= Total lön
<i>Total lön + Lagstadgade och avtalade arbetsgivaravgifter</i>	= Arbetskraftskostnad

Priser

I de fall där det funnits uppgifter om prisutveckling (konsumentprisindex) från Konjunkturinstitutet har de använts. I annat fall har uppgifter från OECD:s Economic Outlook nr 78 (december 2005) hämtats. För de östeuropeiska länderna har vi använt KPI som redovisas av Eurostat. För Hong Kong och Taiwan är KPI hämtade från EcoWin. Prisuppgifter för Singapore är hämtade från SingStat, Singapores motsvarighet till SCB.

Växelkurser

Uppgifter om växelkurser är i huvudsak hämtade från Sveriges Riksbank, som inte tillhandahåller sådana uppgifter för samtliga länder. För de länder och år uppgifter saknats gäller följande:

För de östeuropeiska länderna har Eurostats redovisade växelkurser (inhemsk valuta gentemot euro) använts för att räkna om en växelkurs gentemot svenska kronor. Växelkurserna för Brasilien, Korea och Taiwan är hämtade från Federal Reserve och har räknats om till svenska kronor via den amerikanska dollarn.

www.fackeninomindustrin.se